

Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái Tartalomjegyzék Bevezetés (Schütz Antal)

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.



Impresszum

**Prohászka Ottokár
Összegyűjtött munkái
Tartalomjegyzék
Bevezetés (Schütz Antal)**

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció Prohászka Ottokár püspök 25 kötetes Összegyűjtött munkáinak (szerkesztette Schütz Antal) teljes tartalomjegyzéke és a kötetek elején található bevezetések gyűjteménye, melyet a szerkesztő, Schütz Antal írt. Az Összegyűjtött munkákat a Szent István Társulat adta ki 1928–29-ben. Az elektronikus változat a Szent István Társulat engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent István Társulaté.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkáinak teljes tartalomjegyzéke	5
1. kötet: Isten és a világ. Missziós levelek	5
2. kötet: A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat	8
3. kötet: Föld és ég. Kutatások a geológia és theológia érintkező pontjai körül I.	9
4. kötet: Föld és ég. Kutatások a geológia és theológia érintkező pontjai körül II.	10
5. kötet: A diadalmas világnézet	11
6. kötet: Elmélkedések az evangéliumról I.	12
7. kötet: Elmélkedések az evangéliumról II. Élő vizek forrása	18
8. kötet: Magasságok felé	23
9. kötet: Világosság a sötétségben. Pásztorlevelek	25
10. kötet: Korunk lelke	26
11. kötet: Kultúra és terror. A társadalmi kérdés	27
12. kötet: Ünnepek. Emlékezések	28
13. kötet: Élet igéi I. Beszéd	29
14. kötet: Az elme útjain. Bölcséleti dolgozatok	31
15. kötet: Hit ész és. Hitvédelmi dolgozatok	32
16. kötet: Utak és állomások. Útirajzok és -naplók	33
17. kötet: Élet igéi II. Beszéd. Az Úr ünnepei	34
18. kötet: Élet igéi III. Beszéd	36
19. kötet: Új elmélkedések	38
20. kötet: Az Úr házáért	41
21. kötet: Az igazság napszámában	43
22. kötet: Iránytű	46
23. kötet: Soliloquia I.	48
24. kötet: Soliloquia II. Élet kenyere	49
25. kötet: Sion hegyén	51
Schütz Antal: Bevezetések Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái kötetéhez	53
1. kötet: Isten és a világ. Missziós levelek	53
2. kötet: A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat	56
3–4. kötet: Föld és ég. Kutatások a geológia és theológia érintkező pontjai körül I–II.	56
5. kötet: A diadalmas világnézet	59
6–7. kötet: Elmélkedések az evangéliumról I–II. Élő vizek forrása	60
8. kötet: Magasságok felé	62
9. kötet: Világosság a sötétségben. Pásztorlevelek	63
10. kötet: Korunk lelke	64
11. kötet: Kultúra és terror. A társadalmi kérdés	65
12. kötet: Ünnepek. Emlékezések	65
13. kötet: Élet igéi I. Beszéd	66
14. kötet: Az elme útjain. Bölcséleti dolgozatok	67
15. kötet: Hit ész és. Hitvédelmi dolgozatok	68
16. kötet: Utak és állomások. Útirajzok és -naplók	69
17–18. kötet: Élet igéi II–III. Beszéd	71
19. kötet: Új elmélkedések	71
20. kötet: Az Úr házáért	72

21. kötet: Az igazság napszámában	72
22. kötet: Iránytű.....	74
23. kötet: Soliloquia I.....	74
24. kötet: Soliloquia II. Élet kenyere	77
25. kötet: Sion hegyén.....	78

Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkáinak teljes tartalomjegyzéke

1. kötet: Isten és a világ. Missziós levelek

Isten és a világ

Előszó a második kiadáshoz	3
1. §. A személyes Isten és a hit	5
2. §. Kozmológikus érvek	
I. Az okság elvéből vont érv	10
1. Metafizikai eljárás	11
2. Fizikai eljárás	19
II. A dolgok specifikus különbségeiből vont érv	28
1. A vegytani elemek különbözősége	30
2. Az elemek különböző összetételei adják a fönnálló világot	31
3. Az összetételek fölött állnak a sajátos alakkal bíró testek	32
4. A világszerkezet esetékessége	35
III. A kozmológiai érvek nemcsak alakító, de teremtő ősokot bizonyítanak	39
IV. Kant ellenvetései a felhozott kozmológiai érvek ellen	51
V. A világ végeessége térben és időben	56
VI. A világmegifjítók más ellenvetései	67
VII. A pantheizmus állásfoglalása a kozmológiai érvekkel szemben	73
3. §. A teleológikus érv	
I. Az egyed és a célszerűség	84
II. Az egyedek kölcsönös viszonya	89
III. A célirányosság konkrét kimutatása	105
IV. Isten léte a valószínűségi számításból	120
4. §. Az ősnemzés	128
5. §. A leszármazás problémája	
I. Bizonyítja-e a szisztematika a leszármazást?	137
II. Bizonyítja-e a morfológia a leszármazást?	142
III. Bizonyítja-e az embriológia a leszármazást?	148
IV. Bizonyítja-e a paleontológia a leszármazást?	154
V. Bizonyítja-e a közvetlen tapasztalatunk a leszármazást?	162
6. §. A darvinizmus	
I. A species a természettudományban	164
II. A darvinizmus tarthatatlansága természettudományos alapon	167
1. Variabilitás, milyen Darwinnak kell, nem létezik	168
2. Öröklés, milyen Darwinnak kell, nem létezik	174
3. Létért való küzdelem, milyen Darwinnak kell, nem létezik	176
4. Ivari kiválás, milyen Darwinnak kell, nem létezik	180
III. A darvinizmus tarthatatlansága bölcséleti alapon	182
1. A variabilitás nem magyarázat	182
2. Az öröklés nem magyarázat	184
3. A természeti és nemi kiválás nem magyarázat	184
4. A „létért való küzdelem” elvének tehetetlensége	186
5. A kölcsönös változás	190
6. Az utánpótlás „elve” (mimikri)	196

7. §. Az Isten kormányozza a világot.....	201
Zárszó 209	
Missziós levelek	
1. A szeretet missziója	213
2. „Ti vagytok a föld sava”	214
3. Jöjj el, Szentlélek Úristen	217
4. A Grande Chartreuse silentiuma	218
5. A legszebb dal motívuma.....	220
6. A szeretet ostroma.....	221
7. Tanulságok az inaszakadt történetéből	223
8. Szenvedő lelkek szamaritánusai	225
9. Adventi remények.....	227
10. Újévi ajándékunk	229
11. A mi nagy hivatásunk	231
12. Uram, a szemedet is kérem	233
13. Az élet újsága.....	235
14. A lélek májusa.....	237
15. Az igazság lelke	239
16. Az élet tarlóján.....	241
17. Isten nyomaiban.....	243
18. Szentek közössége	245
19. Coelestis urbs.....	247
20. „Ahol a szived, ott a kincsed”	249
21. Vir desideriorum	251
22. Töretlen utak	253
23. A mi húsvéti imánk.....	255
24. A lélek tavasza	257
25. Az élet koszorúja és értelme	259
26. Hit és honszeretet.....	261
27. Aggódó szívek zsoltára	263
28. A haza vértanúi	265
29. A közösség lelke	267
30. Pax hominibus bonae voluntatis	269
31. Könnyes Alleluja	271
32. A kereszt bölcsesége.....	273
33. Az örök élet dala	275
34. Verrózsás májusban	276
35. Csitt, ne kételkedjél.....	278
36. Kifoghatatlan lelkeség	280
37. A lélek pacsirtaszárnyai	282
38. Jeruzsálem, az örök vigasznak városa	284
39. Évvégi harangszó	287
40. Eleven kapcsolatban a világgal	289
41. Falábú emberek.....	291
42. A mi szeretetünk harcos lelkeség	293
43. Szent önzés.....	295
44. Két levél az élet két frontjáról.....	298
45. Tavaszi ébresztő.....	299
46. Reggeli ablaknyitás.....	301
47. Vér és tűz	303

48. Szegény székely nép	306
49. Isten új világa	307
50. Királyi programm.....	310
51. A szociális világ porondján.....	312
52. Magyar nagybőjt	314
53. Földi és égi szeretet.....	316
54. Május tövises-rózsás Királynője	319
55. Szolgáló szeretet – uralkodó szeretet.....	321
56. A jóság körforgása	323
57. Örökérvényű felebaráti szeretet	325
58. A mi De profundis-unk	327
59. Karácsonyi szent öröm.....	329
60. Nőmozgalmi feladatok.....	331
61. Szentkép – életkép	333
A kiadó jegyzetei	336

2. kötet: A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat

Előszó.....	1
I. A bánat bölcselete.....	3
II. A Messiás bűnbocsátó hatalmat hozott s hagyott maga után.....	21
III. A bűnbocsátó hatalom bírói hatalom.....	37
IV. Az egyház bűnbocsátó hatalma föltétlenül szükséges és általános.....	44
V. A halálos bűnök a szentírásban s az őskereszténységben.....	60
VI. A bűnös az egyház lábainál.....	75
VII. A bánat theológiája.....	83
VIII. Az erősfogadás.....	113
IX. A bűnbevallás megrendítő hite s gyakorlata.....	118
X. A gyónás s a gyónási titok.....	144
XI. A gyónási parancs.....	157
XII. A gyónás haszna.....	164
XIII. A feloldozásban föltűnik a keresztény penitencia szentségi méltósága.....	176
XIV. Kik köthetnek és oldozhatnak bűnöket az egyházban?.....	203
XV. Mikor adta meg az egyház a bűntől való feloldozást?.....	209
XVI. Az elégtétel.....	218
XVII. A kánoni penitencia története.....	236
XVIII. A II. ezredév kánoni penitenciája és a búcsú.....	258
XIX. A kánoni penitencia sorsa s az elégtétel szelleme a XIII. századon túl.....	268
XX. A penitenciatartás kiszolgáltatásának szertartása.....	274
A kiadó jegyzetei.....	281

3. kötet: Föld és ég. Kutatások a geológia és theológia érintkező pontjai körül I.

Előszó.....	1
I. Az Isten nyomain.....	6
II. Visszafelé	19
III. A föld mechanikája	28
IV. A Kant-Laplace-elmélet.....	36
V. A föld kezdetleges alakulása.....	57
VI. Kőzetek	69
VII. A víz műhelye	82
VIII. A szárazföld kiemelkedése.....	93
IX. A föld modern ábrázata	122
X. Formációk	139
XI. A klímák	160
XII. A geológiai katasztrófák s a vízözön.....	186
XIII. Föld és élet	236
A kiadó jegyzetei	251

4. kötet: Föld és ég. Kutatások a geológia és theológia érintkező pontjai körül II.

XIV. Égi világok	1
XV. Régi világok	13
XVI. Fejlődő világok	25
XVII. Ember és evolúció	60
XVIII. A föld korszakai	78
Ókor	
1. Kambri, sziluri, devoni formáció	83
2. Kőszénformáció	88
3. A diaszformáció	98
Középkor	
1. A triász	101
2. A jura	105
3. A kréta	117
Újkor	
1. Harmadkorszak	121
2. Diluvium	133
XIX. A mózesi teremtés-történetnek értelme	149
XX. A szellemek oszlása	164
XXI. Nagyrabecsülés és fegyverbarátság	177
XXII. A modern ember vallásossága	184
Függelék	
A föld titkai (1902)	205
Pluto vagy Neptun (1903)	210
Miért és hogyan működnek a tűzhányó hegyek? (1903)	214
Jeges kozmogónia s lelkes világnézet (1912)	219
Új kozmogónia (1912)	239
A kiadó jegyzetei	257

5. kötet: A diadalmas világnézet

Pro domo	1
I. A szél fordul	9
II. Világnézetet keresünk	18
III. Harmonikus világnézet kell	23
IV. A vallásos világnézet	29
V. Honnan?	32
VI. Hová? Minek?	38
VII. A vallásos világnézet hatalma	42
VIII. Ki ad nekünk erőteljes, harmonikus világnézetet?	50
IX. A természettudomány világnézetet nem ad	56
X. A modern filozófia sem nyújt világnézetet	63
XI. Az eszmék esélyei	75
XII. Az esélyek törvényei	88
XIII. A természet szeretete	94
XIV. „Erős érzékiség”	107
XV. Kéj és szeretet	120
XVI. Élet és egyéniség	129
XVII. „A szép egyéniség”	140
XVIII. Az arisztokrata-nemzetség	148
XIX. A mi Urunk Jézus Krisztus	155
XX. Az Isten országa	171
XXI. A halhatatlanság	182
XXII. Egyház és modern világ	206
XXIII. Tekintély és szabadság	225
XXIV. Az evangélium s a munka	239
XXV. Az evangélium s a szociális fejlődés	248
Függelék:	
Harc a félszegségek ellen	259
Régi és új utak a hitvédelemben	276
A kiadó jegyzetei	279

6. kötet: Elmélkedések az evangéliumról I.

Előszó.....	1
I. Advent	
1. Mi az advent?.....	7
2. Az advent homálya	8
3. Az advent Krisztus-várás	9
4. Adventi erőszak	11
5. Adventi program	12
6. Az advent várakozásteljes, sejtelmes idő.....	14
7. Isten-keresésem szenvedélyei	15
8. Az Úr igéje Jánoshoz	17
9. A pusztá embere.....	18
10. Tartsatok bűnbánatot.....	18
11. Gyakori gyónás	20
12. A bűnbánat magábatérés	21
13. Az Isten országa.....	23
14. Az „ország” Ura.....	24
15. Az Isten országa bennünk	25
16. Az Isten országa a világban	27
17. A bennünk való mennyország további kifejlődést sürget.....	28
18. Előkelő, adventjáró szerénység.....	30
19. „Viperák fajzati”	31
20. A modern lélek útjai Istenhez	33
21. Mester mit cselekedjünk?	35
22. Az erős Isten	37
23. Bűn-megvallás	38
24. Keresztelő szent János	40
25. Prófétai lelkek	41
26. „Ki vagy te?”.....	42
27. S ki vagyok én?.....	43
28. Az eredeti bűn.....	44
29. A diadalmas Asszony.....	45
30. Közeledik a mennyek országának újjáalakítója.....	46
31. Elközelgett az Isten országa a szeplőtelen Szűzben	47
32. A Szent Szűz egyénisége	48
33. A Szent Szűz pszichológiája.....	50
34. A Szent Szűz arca	52
35. Az érintetlen szépség	54
36. Szűz Mária páratlan szeplőtlensége.....	55
37. Hogy szereti Isten a Szent Szűzet?	56
38. Immaculata.....	57
39. A „nagy jel” az égen	59
40. „Lábai alatt a hold”	59
41. A nagy jel az égen az asszony.....	60
42. A szeplőtelen fogantatás hatásai	61
43. Gyümölcsoltó Boldogasszony	62
44. „Küldeték... Istentől” (Luk. 1,26)	64
45. „Üdvözlégy malasztal teljes”	65

46. Mária foganása.....	65
47. Credo.....	66
48. Jézus lelke.....	68
49. Jézus lelkének mélysége.....	69
50. Jézus első imádója a Szent Szűz.....	70
51. Jézus lelke a vallásos lélek mintaképe.....	71
52. Sarlós Boldogasszony.....	73
53. Mária és Erzsébet.....	74
54. Magnificat.....	75
55. Szent József nyomában.....	76
56. A várandós Szűz.....	76
II. Karácsony	
57. Az Úr Jézus jövetele.....	78
58. A betlehemi barlangban.....	78
59. A Szent Szűz karácsony-estéje.....	79
60. Három visszapillantás a szent éjbe.....	81
61. Kilátások a barlang szájából.....	82
62. A Szent Szűz bölcsődala.....	83
63. Betlehem.....	83
64. A Szent Szűz és a gyermek.....	86
65. A karácsonyérj kerubja.....	87
66. Jézusnak földre-lépése.....	88
67. Jézus lelkének főindulatai.....	89
68. Jézus hármasszeretete.....	90
69. Jézus lelkének élete.....	91
70. Az Isten, a Szent Szűz s Jézus lelkének karácsonya.....	92
71. Pásztorok éjtszakája.....	93
72. „S ez lesz nektek a jel”.....	94
73. Miért hívja a pásztorkat?.....	94
74. Az angyali ének.....	96
75. Miáltal leszek boldog?.....	97
76. „Jesu, gaudium Angelorum!”.....	98
77. A pásztorkok hódolata.....	99
78. Szent István vértanú napjára.....	99
79. Az első diakónus.....	101
80. Evangélista szent János ünnepe.....	101
81. A legnemesebb imádság a hála imája.....	102
82. Adjunk szívből hálát az Úrnak.....	103
83. Újév.....	105
III. Jézus gyermekkora	
84. Kiskarácsony.....	107
85. Jézus nevenapja.....	107
86. Jézus szent neve hatalom.....	109
87. Jézus neve hitem, reményem, szeretetem.....	110
88. Jézus, a leghatalmasabb és legszebb név.....	111
89. A gyermek Jézus és a gyermekek iránti szeretet.....	113
90. Gyertyaszentelő Boldogasszony áldozata.....	114
91. Purificatio et oblatio.....	116
92. Gyertyaszentelő – tulajdonkép pedig Szűzszentelő.....	117
93. Az agg Simeon.....	118

94. Mi az áldozat?	121
95. Háromkirályok csillaga	122
96. „Láttuk csillagát napkeleten” (Máté 2,2)	123
97. Jeruzsálem előtt eltűnik a csillag	124
98. A mágusok és Heródes	125
99. Bujdosó hit	126
100. A mágusok hódolata	127
101. A mágusok ajándékai	128
102. Missziók	129
103. Vízkereszt, az egyház katholicitásának ünnepe	130
104. Aprószentek	131
105. Gondviselés és igyekezet	132
106. A tizenkétéves Jézus a templomban	133
107. Jézust keresi Anyja	134
108. A názáreti ház szelleme	136
109. A szentcsalád	137
110. Élünk mint a nagy családtya gyermekei	139
111. Jézus rejtett élete Názáretben	140
112. „Ecce fidelis servus”	141
113. Az ember munkája	141
IV. Jézus nyilvános működése: előzmények	
114. Krisztus, hitem kútforrása	144
115. Jézus megkeresztelkedése	145
116. Teljesíteni minden igazságot!	147
117. Jézus bőjtöl a pusztában	149
118. A világ kísértése	150
119. A bálvány-imádás kísértése	151
120. Krisztusi hivatás	152
121. A kánai menyegzőn	153
V. Az első húsvétól a másodikig	
122. Nikodémus: természetfölötti pszichológia	154
123. A szép lélek kialakulása	155
124. Szentlélek-járás	157
125. Így szerette Isten a világot!	157
126. Jákob kútjánál	159
127. A kafarnaumi „királyi ember” lelkülete	161
128. Apostoli hit	163
129. Az első apostolok hívása	164
130. Jézus tanító ereje	165
131. Jézus meggyógyítja Péter napát	166
132. Miért keresik mindnyájan Jézust?	167
133. A hajóról való tanítás	169
134. „Vidd a mélyre!”	170
135. A halfogás	172
136. Jézus megtisztít egy poklost	173
137. Az inaszakadt	174
138. Máté, a vámos	175
139. Jézus a vámosok között	176
140. Betű és szellem	177
VI. A második húsvétól a harmadikig	

141. A Betsaida-tavi beteg	180
142. Imádságos lélekkel keresni az Istent!	181
143. Kontempláló, imádkozó lélek	183
144. Az apostolok kiválasztása	184
145. A nyolc boldogság	185
146. „Boldogok, kik üldözést szenvednek az igazságért”	187
147. Ti vagytok a föld sava és a világ világossága	189
148. Jézus nem fölbontani, hanem teljesíteni jött a törvényt	190
149. A törvényteljesítő nyomában	191
150. Nem haragudni!	193
151. „Ne paráználkodjál!”	194
152. Uram, tiszta szívet teremts belém!	195
153. Krisztusi lélek	197
154. Szent rejtekben	199
155. Ne szemre, hanem lélekkel!	199
156. Csendes művészek	200
157. A Miatyánk	201
158. A lelki emberről	204
159. Szent igénytelenség	205
160. A fölényes jóindulatról	206
161. A mi vezérünk és mesterünk	208
162. A keskeny út	209
163. Hamis próféták, rossz fák	210
164. Krisztus kegyelmében kell élni	211
165. A kafarnaumi századossal	212
166. Poklos-tisztulás, lélek-tisztulás	214
167. A naimi ifjú föltámasztása	215
168. Ker. sz. János Jézushoz küldi tanítványait	217
169. Jézus példája a megtestesült evangélium	218
170. Ker. szent János az elvek hőse és apostola	219
171. Ker. sz. János Isten prófétája és követője	221
172. Magdolna Jézus lábainál	222
173. A hivatás elszántsága	223
174. A magvető	224
175. A konkolyhintő	226
176. A mustármag	227
177. A kovász	228
178. A drágagyöngy	229
179. A Krisztus-követéshez tettekész, egész ember kell	231
180. Viharban a tengeren	232
181. A két ördögös a gerazénusok földjén	233
182. Jairus leánya	235
183. A vérfolyásos asszony	236
184. „Ki illetett engem?”	238
185. A názáreti zsinagógában	238
186. Bizalom a Szentlélekben	239
187. A két félelem	240
188. „Fegyvert hoztam”	242
189. János fővétele	242
190. Magányban Istennel	243

191. Ötezer ember a pusztában Jézussal	245
192. Jézus a tengeren jár	246
193. Krisztus megígéri az Oltáriszentséget Kafarnaumban	248
194. „Én vagyok az élő kenyér, ki mennyből szállottam alá” (Ján. 6,51)	249
195. Az eucharisztia elevenítő szellem	250
196. „Aki eszik engem, ő is él énértem” (Ján. 6,58)	251
VII. A harmadik húsvétól a negyedikig	
197. Szívünk világa	252
198. A kananeai asszony	253
199. Effeta!	254
200. Világossággal kell legyőzni a sötét lelket	255
201. Péter tanúsága Krisztusról	257
202. „E kőszálon fogom építeni anyaszentegyházamat”	258
203. „Építeni fogom anyaszentegyházamat” (Máté 16,18)	259
204. Krisztus követése	261
205. A lélek értéke	262
206. „Mit használ az embernek ...”	263
207. A lélek titokzatos valósága	265
208. Urunk színe-változása	267
209. A táborhegyi imádkozás	268
210. A Táborhegy lábánál	269
211. Buzgó papokat!	270
212. Tisztult, fölényes lelket!	271
213. Gyermeki lelkület	273
214. Mint a kisdédé	273
215. Az őrzőangyal	275
216. Az adósságunkat elengedő irgalom	276
217. Az álnok szolga	278
218. Munkásokat az Úr aratásába!	279
219. „Szeressed a te Uradat... és felebarátodat”	280
220. Szeressed Uradat Istenedet!	282
221. Márta és Mária	283
222. A házasságtörő asszony	284
223. Krisztus önbizonyossága	285
224. A vakonszületett	286
225. Istenes munka	288
226. A hetvenkettő öröme	289
227. Lumen Christi	290
228. „Jöjjetek hozzám mindnyájan”	291
229. Jézus nevében imádkozni!	292
230. Uram, taníts minket imádkozni!	293
231. Torz és tiszta lelkület	294
232. A lélek igazi nyugalma	295
233. Kész és éber lélekkel!	296
234. Halálra készen!	297
235. Bűnösségem	298
236. Az Isten s az ember szerepe a bűnben	299
237. Több út, egy cél	300
238. Jézus a farizeusnál ebédel	302
239. A nagyvacsorát szerző ember	303

240. A jó pásztor	305
241. A tékozló fiú világgá megy	307
242. A tékozló fiú hazatérése	308
243. Az okos sáfár	310
244. A hű szolga	311
245. Nem lehet két úrnak szolgálni	312
246. A dúsgazdag és a nyomorult Lázár	313
247. A pokol	315
248. A változhatatlan öröklét színe előtt	316
249. Remélni igen, vakmerően bizakodni soha	317
250. Lázár föltámasztása	318
251. Lázár sírjánál	320
252. A tíz poklos	321
253. Hála	322
254. Hálaadás a szentgyónás után	323
255. A kemény bíró és az állhatatosan könyörgő özvegyasszony	324
256. A farizeus és a vámos imádsága	325
257. A keresztény házasság	326
258. A szüzesség	328
259. Jézus és a gyermekek	329
260. Devóció	330
261. A gazdag ifjú	331
262. „Íme, mi mindent elhagytunk”	333
263. A szőlőműveseket fogadó családos ember	334
264. Krisztusi szolgák	336
265. A Zebedeus-fiak	337
266. A jerikói vak	338
267. Zakeus, a vámos	339
268. A tíz gira	341
269. Mária kenete	342
A kiadó jegyzetei	345

7. kötet: Elmélkedések az evangéliumról II. Élő vizek forrása

VIII. A nagy hét

270. Jézus ünnepélyes bevonulása Jeruzsálembe	1
271. Jézus könnyezik Jeruzsálem fölött.....	2
272. A Krisztus-közösség nyitja	3
273. Jézus kiűzi a templomból a kufárokat.....	5
274. Jézus ostorral is dolgozik	5
275. „Legyen hitetek Istenben”	6
276. A szőlő és a gyilkos szőlőművesek.....	9
277. A szőlőbe küldött két fiú.....	10
278. A fiának menyegzőt szerző királyember.....	11
279. A menyegzős ruha.....	13
280. A királyember menyegzőjének eledele.....	14
281. Az adópénz.....	15
282. A főparancsolat	16
283. A képmutató írástudók és farizeusok	17
284. Igazi realizmus lelkünk megítélésében	19
285. Megérteni a jelent és nagy érdekeit	21
286. Az Olajfák hegyén, a templommal szemben	21
287. A világ vége	23
288. A világítélet.....	24
289. „Békétűrésben bírájátok lelketeket” (Luk. 21,19)	26
290. A remény.....	26
291. A tíz szűz.....	28
292. A talentumok.....	29
293. Az utolsó vacsora hangulata	31
294. „Ez az én testem”	33
295. „Ez az én vérem”	34
296. A szentvér ereje.....	35
297. Jézus áldozat-érzelmei az eucharishtiában.....	36
298. „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”	37
299. Az Úrvacsora életközösség Krisztussal	37
300. Az igazi Úrvacsora.....	38
301. Kell áldozat, s Krisztus az.....	40
302. A méltatlan áldozás.....	41
303. Előkészületünk a szentáldozáshoz	42
304. Hálaadás a szentáldozás után	43
305. Más hálaadás a szentáldozás után	44
306. Új parancsolat	45
307. Higgyetek bennem!	46
308. Szeretet és békesség a Szentlélekben.....	46
309. Az igaz szőlőtőke	48
310. „Maradjatok az én szeretetemben” (Ján. 15,9)	50
311. Az áldozatos szeretet.....	51
312. A Vigasztaló küldései	52
313. A lelki ember a búcsúzó Jézus nevelése alatt	53
314. „Bízzatok, én meggyőztem a világot”	54
315. Ismerjenek meg téged, egyedül igaz Istent!.....	55

316. „Nem e világból!”	58
IX. Jézus kínszevedése.....	60
317. Jézus az Olajfák kertjében	60
318. „Atyám, ha akarod, vedd el e pohárt tőlem!”	61
319. „Kezde remegni és borzadni” (Márk 14,33)	62
320. „Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne esetek!”	63
321. Krisztus elhagyatottsága	64
322. Krisztus kínszenvedése	65
323. Részvét és szájalom	67
324. Az áruló.....	68
325. Jézust a tanács elé viszik.....	69
326. Jézus a főpap előtt.....	70
327. Péter Krisztus-tagadása.....	72
328. Péter bánata.....	73
329. Jézust arcul verik.....	74
330. „Király vagy te?”	75
331. Heródes előtt.....	76
332. „Íme, a ti királyotok!”	77
333. Pilátus.....	78
334. A meghurcolt Jézus türelme.....	79
335. Jézust megostorozzák.....	80
336. Jézust tövissel koronázzák	81
337. „Ecce homo!”	83
338. Fekete lelkek	84
339. Jézus kereste és szerette a keresztet	85
340. Jézus keresztútja.....	87
341. A penitencia királya	88
342. A penitencia útján	89
343. A keresztpáthosza	90
344. „Jeruzsálem leányai”	91
345. Jézus háromféle bánatot sugalmaz nekem	91
346. Jézus fölér a Kálváriára.....	93
347. „... Ott megfeszítik őt”	94
348. A keresztfá alatt	95
349. Így szeretett az Isten.....	96
350. „Atyám, bocsáss meg nekik!”	97
351. A két lator	99
352. A fájdalmas Anya	100
353. A fájdalmas Szent Szűz	101
354. „Beteljesedett”	103
355. „Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet!”	105
356. A szerető lélek kínjai	106
357. Sponsus sanguinum.....	108
358. Jézus temetése	109
359. Szállá alá a poklokra	110
X. Jézus föltámadása és mennybemenetele	
360. Kelj föl dicsőségem!	112
361. A lélek szerint való föltámadás.....	113
362. Húsvéti öröm.....	115
363. Krisztus a föltámadás és az élet	116

364. Jézus megjelenik Szűz Anyjának.....	117
365. „Alleluja”.....	118
366. „Föltámadott!”.....	119
367. Krisztus megjelenik Máriának.....	121
368. A föltámadt Krisztus győz a hitetlenségen.....	122
369. Az emmausi úton.....	123
370. „Maradj velünk, mert esteledik!”.....	124
371. Jézus megjelenik a bezárkózott tanítványoknak.....	126
372. „Küldelek titeket!”.....	127
373. A bűnbocsánat szentsége.....	128
374. A hitetlenkedő Tamás.....	129
375. A megdicsőült Krisztus öt szent sebe.....	131
376. Deum pati!.....	132
377. A hit mint odaadás, elmélyedés és átalakulás.....	134
378. Isten országának apostolai.....	134
379. A föltámadt Jézus a halászó apostoloknál.....	134
380. „Szeretsz-e engem jobban ezeknél?”.....	136
381. „Te kövess engem!”.....	137
382. Jézus a tizeneggyel mennybemenetele előtt.....	138
383. „Íme, én veletek vagyok mindennap a világ végéig”.....	139
384. Krisztus velünk léte vigaszunk és erőnk.....	140
385. A mennybemenetel.....	141
386. Mi az égbe-emelkedésnek értelmi és érzelmi tartalma?.....	142
387. A mennybeemelkedő Krisztus diadalmenete.....	143
388. A mennybe ment Krisztus nyomán.....	144
389. Égbe-nézésünk a mennybe-menetel után.....	145
390. Krisztus más világba ment.....	146
XI. A Szentlélek eljövetele	
391. Szentlélek-váró imádság.....	148
392. Csendben kell várni a Szentlélek erejét.....	149
393. Az Úr Jézus viszonya a Szentlélekhez.....	150
394. „Veni Sancte Spiritus”.....	151
395. Pünkösdök pünkösdje.....	152
396. A Szentlélekben újjáteremtett ember.....	153
397. Az apostoli Lélek.....	154
398. Az apostolok tűzkeresztsége.....	155
399. A pünkösd tűznyelvek.....	156
400. „S betölté az egész házat”.....	157
401. A Szentlélek világosság és tűz.....	158
402. A három nagy pünkösd kegyelem.....	159
403. A tanító és bizonyágtévő Vigasztaló.....	161
404. „Altissimi donum Dei”.....	162
405. „Ne szomorítsátok meg az Isten Szentlelkét” (Ef. 4,30).....	163
406. „Szellem és élet”.....	164
407. A Lélek első hatásai.....	166
408. Keresztények csak az egyház által lettünk.....	167
409. A Pünkösd szelleme.....	169
410. Az apostoli egyház lelki élete.....	169
411. Paulus apostolus.....	170
412. Az apostolság áldozata.....	173

XII. Különálló ünnepek

413. Mindenszentek	175
414. Hiszem a szentek közösségét	176
415. A hadak útja	178
416. A tisztító tűz lelkeiről	179
417. Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus!	181
418. A tisztító tűz élete	183
419. Alázatos hittel a másvilág zárt kapui előtt	184
420. A másvilág tüze	186
421. A másvilági ősz	187
422. A tisztító tűzben élő lelkek pszichológiája	188
423. A búcsúról	190
424. A tisztító tűz szemléletében	192
425. Úrnap	193
426. Az Úrnap hangulata	194
427. Az Oltáriszentség iránti áhítatunk négy követelménye	196
428. Az Oltáriszentségből való a katolikus áhítat	197
429. Hármass fényöv veszi körül az Oltáriszentséget	199
430. Jézus velünk	201
431. Isten velünk	202
432. Az eucharisztiai Jézus Megváltónk, orvosunk, tanítónk	203
433. Jézus az Oltáriszentségben a mi húsvétünk	204
434. Az egyház kincse	205
435. Belső világom	206
436. Megszentesülésem forrása	207
437. Az Oltáriszentség szeretetünket neveli	208
438. Az áldozatnak és engesztelésnek szelleme	209
439. Eucharisztia és engesztelés	211
440. Az Úrvacsora hangulata	212
441. Mire céloz a Szent Szív tisztelete?	213
442. Jézus Szívének stílje	214
443. Cor super cor.	216
444. Jézus buzgó szíve	216
445. Jézus Szívének jellegei	217
446. Jézus Szívének képe	218
447. Jézus irgalmas Szíve	219
448. Jézus Szíve Isten felé való eligazodásunk vezére	220
449. Engeszteljük a Szent Szívet	221
450. A Szent Szűz születése napja	221
451. Mária neve	222
452. A Szent Szűz bemutatása a templomban	223
453. Maria-Mercedes	224
454. Magyarország Nagyasszonya	225
455. Olvasós Boldogasszony	226
456. Nagyboldogasszony	228
457. Szűz Mária mennybevétele	229
458. Szent Mihály arkangyal ünnepe	230
459. Szent István	231
460. Szent Imre herceg	233
461. Szent László	233

462. Szent Erzsébet.....	235
463. Szent Margit.....	237
464. Hamvazószerdára.....	238
465. Kereszt-felmagasztaltatás	240

Élő vizek forrása

Előszó.....	243
A Jézus-szive-áhitatnak célja	247
1. Szent stúdium.....	248
2. Jézus Szíve, Krisztus szeretetének jelképe és orgánuma	251
3. A szív az embernek mértéke	253
4. Az egyszerűség iskolája	257
5. „Azért jöttem, hogy tüzet hozzak a világra”	260
6. A mindenség érzelmeivel és az Istenség gyönyörűségével	262
7. Szíveken át Isten felé	265
8. Az élet és szeretet dala	270
9. Jézus Szíve legyőzi a rosszat	273
10. Jézus szívének képe mint szimbólum	279
11. Vétkeinkért engesztelő áldozat	285
12. Az irgalmas közbenjáró Szíve	290
13. Az élet és szentség forrása	295
14. A hatalmas, türelmes, irgalmas szív	299
15. Gyakorlati kötelességeink vezérfonalai	304
16. „Titeket pedig barátaimnak neveztelek”	308
17. Isteni barátunk lábainál	312
18. Jézus szíve utánunk kiált.....	316
19. A szent öröm iskolája.....	320
20. „Cor unum et anima una in Corde Jesu”	326
21. Emlékezel, Uram?.....	330
22. Isten országa Jézus szívének ajándéka.....	336
23. Az istenség édesszavú hárfája.....	339
24. Jézus szívének szeretete főleg az Eucharishtiában.....	345
25. Krisztus szeretetének kultusza, mely minden ismeretet meghalad.....	350
A kiadó jegyzetei	356

8. kötet: Magasságok felé

Az élet költészete

Zinka halhatatlan (1895)	1
Ó áldott türelem (1895)	9
Az élet költészete (1895)	17
Csillagok között (1896)	23
Az ondavai vámos (1896)	26
A repkény és a szironták (1911)	33

Áhítatos helyek

Szent-hely (1897)	37
Márianosztra (1901)	47
Máriacellbe s onnan haza (1902)	52
Tusnád-fürdő (1902)	58
A Niagara (1905)	62
Miramare (1908)	70
A Velencei-tó partján (1912)	72
A Pilis hegyén (1927)	78

Kapcsolatban a természettel

Legyen világosság (1897)	93
Pro libertate! Előre! (1903)	99
A tenger szózata a magyar ifjúsághoz! (1904)	102
Ad astra (1906)	105
Gondolatok egy májusi sétán (1908)	108
„Homo melancholicus” (1911)	111
Az én napom (1911)	117
Bemenőm s kimenőm (1911)	122
Kapcsolatban a természettel (1911)	127
Az élet tükre (1911)	132
A szellem tüztengerében (1912)	136
Vizek, szemek és lelkek (1913)	140
Mekkora mélység az üres madárfészek? (1913)	146
Ki lesz egész ember? (1913)	159

Lelki kultúra

Gazdagság és szellemi élet (1897)	165
Az igazi szeretet (1903)	170
A gondviselő Isten (1909)	174
Denevérszárnyakon (1909)	181
A kenyérillatú csókról (1910)	185
Aki önmagánál nagyobb (1911)	189
Csendes órák (1911)	193
A kultúráról (1913)	197
A kultúra néma zenéje (1911)	202
Verba vitae (1911)	208
A szociális munka lelkületéről (1912)	213
A rendhagyók (1914)	220
„Faragott képet ne csinálj magadnak!” (1916)	226
A lelki kultúra (1916)	234
„Én vagyok az igaz szőlő és Atyám a szőlőműves”(1917)	242

A gondviselés (1917)	248
Szerénység és hősiesség (1925)	253
Szent Ignác lelkiyakorlatai (1895)	259
A kiadó jegyzetei	323

9. kötet: Világosság a sötétségben. Pásztorlevelek

1. Mint szent karácsony püspöke (1905)	1
2. A bőjt lelke (1906)	11
3. Krisztus-várás (1906)	15
4. Humiliate capita vestra Deo (1907)	25
5. A házasságról (1908)	31
6. Krisztusi papság (1908)	50
7. Az igazi, mély vallásosság (1909)	56
8. Hogyan élhet az ember hitből? (1910)	76
9. A vallásos erkölcsről (1911)	101
10. A gyermekek erkölcsi neveléséről (1912)	125
11. Isten országa (1913)	138
12. Az egyház (1914)	164
13. Az egyházmegye följánlása Jézus Szívének (1914)	179
14. Az ember a viharban (1915)	185
15. Lelkipásztori munka (1916)	200
16. A békevárás napjaiban (1916)	205
17. A világháború sebei (1916)	209
18. Háború és béke (1917)	225
19. A világháború romjain (1918)	239
20. A kommunizmus bukása után (1919)	260
21. Gyakorlati kereszténység (1919)	265
22. A katolikus élet megszervezéséről (1920)	273
23. Élő hit, gyakorlati szeretet, Istenben való megnyugvás (1921)	280
24. A fegyelem Szentlelke (1921)	286
25. Az Oltáriszentség (1922)	295
26. A szent tisztaságról (1923)	303
27. A házassági elválások ellen (1923)	315
28. A katolikus missziók (1925)	327
29. Krisztus királysága (1927)	335
A kiadó jegyzetei	345

10. kötet: Korunk lelke

Keresztény ébredés

A liberalizmus utópia (1896)	1
A tradíció elve nemzetben és egyházban (1896)	13
Az egyház demokráciája (1897)	35
Az autonómiai mozgalmak pszichológiája (1897)	50
A keresztény ébredés nehézségei Magyarországon (1899)	64

A XX. század szelleme

A XIX. század szelleme (1899)	75
Az engesztelés szelleme (1901)	92
A katolikus egyház helyzete az Egyesült-Államokban (1904)	96
Amerikai szellem (1904)	103
A décadence problémája (1907)	118
A szövetkezés ethikai értéke (1909)	125
Franciaország erkölcsi újjászületése (1914)	132
A latin s germán kultúra a világháborúban (1917)	150

A háború lelke

Mi a harcok lelke? (1914)	165
A hősiesség lelke (1914)	171
A néplélek kinyilatkoztatása (1914)	175
Sötét idők, fényes lelkek (1914)	178
Háború és vallás (1915)	182
Világosság és vigasz (1914)	189
Ne aludjék ki lámpád! (1914)	195
Családaink a háborús időben (1914)	202
Szent István király alakja 1914-ben (1914)	205
A világ háborúja s a béke világa (1914)	210
„Jöjjön el a te országod!” (1914)	215
Vértanúság és szeretet (1914)	220
Hajnalodik-e már? (1914)	228
Uram, én kitartok melletted (1915)	238
A háború erkölcsi kihatásai (1915)	241
A vallásosság jelentkezései a világháborúban (1915)	259
A háború botrányköve (1915)	278
A háború problémája (1915)	283
A hívőnek magatartása a háborúval szemben (1915)	289
Mit mond a hős s mit a szent? (1916)	303
Érzésvilágunk nyereség- és veszteségmérlege a világháborúban (1918)	307
A kiadó jegyzetei	325

11. kötet: Kultúra és terror. A társadalmi kérdés

Az új szekta (1893)	1
Mi az a szociális kérdés? (1894)	23
A papság föladata a szociális kérdések körül (1894)	40
Az anarchia logikája (1894)	52
Keresztény szocialista akció (1894)	60
Az improduktív szellemi munka (1895)	75
Gépek és szabad verseny (1896)	88
A szociálista theória hadi állása (1896)	107
Marx Károly nemzetgazdasági alapelvei (1897)	128
Produktív-e a pénz? (1898)	154
A pénzgazdaság tarthatatlansága (1898)	182
A katolikus patronázs (1909)	217
Kultúra és terror (1918)	231
A mi kultúrprogrammunk	233
Lelki kultúra és tömegmozgalom	239
Kereszténység mint társadalmi ideál	245
Honnan vegye kultúrmunkánk az eszményiséget?	250
A szociáldemokrácia ellenségeskedése a kereszténységgel	257
Kultúra és terror	268
A szociáldemokratikus ethika fogyatékosága	276
A szociáldemokrácia filozófiája	284
Szociáldemokrácia és katolikus egyház	289
Magánügy-e a vallás a szociáldemokráciában?	295
Miben nem szabad túloznunk?	301
Kultúrprogrammunk és az önnevelés	312
Lelkivilágunk	318
A kiadó jegyzetei	326

12. kötet: Ünnepek. Emlékezések

Szentév	1
A szentév (1900)	3
A szentév szelleme (1925)	14
A magyar katolikus egyház kilencszázados jubileumának Janus-arca (1900)	22
Gondolatok a századvégi hódolatnak és a magyar katolicizmus kilencszázéves jubileumának ünnepére (1900)	43
Tájékoztatásul	45
Orate fratres!	47
A XIX. század élete	52
Ki a mi Istenünk?	58
Ki a mi igazi Megváltónk?	64
Az új régi eszmék	71
Új morál	76
Keresztény szocializmus	82
Egyház és pápa	88
A hit a XIX. században	96
Nemzeti eszmények	102
Magyar szentek	108
Magna Domina	120
Szentek	123
Emléksorok Assisi szent Ferenc születésének hétszázados évfordulójára (1882)	125
Fioretti (1883)	139
Szent Ferenc jubileumára (1926)	147
Hűlő világ (1926)	154
Szent Alajos (1891)	168
Aquinoi szent Tamás hatszázados emléknapija (1923)	181
Aquinoi szent Tamás teológiája (1923)	186
Pápák	203
Mit hirdet a Szent Péter-téri obelisz? (1887)	205
XIII. Leó beszédei és levelei (1891)	217
XIII. Leó pápa püspöki jubileumára (1893)	224
XIII. Leó (1902)	244
X. Pius pápa enciklikája a szeplőtelen fogantatás jubileumáról (1904)	251
Írók és államférfiak	259
Egy eszme, egy férfiú (1895)	261
Tolsztoj Leó (1910)	273
Gróf Széchenyi István vallásossága (1912)	280
I. Ferenc József emlékezete (1916)	292
Andor Józsefnek, a katolikus irodalom harcosának (1918)	300
Pázmány Péter születésének 350. évfordulóján (1920)	303
Dante (1921)	309
A középkori szellemi élet összefoglalása a Divina Commediában (1922)	332
„Az ember tragédiája” és a pesszimizmus (1923)	340
A kiadó jegyzetei	348

13. kötet: Élet igéi I. Beszédek

Szentbeszédek.....	1
Szent Adalbert ünnepén (1892)	1
Szent István napján (1892).....	12
A polgári házasságról (1893).....	25
Szent István napján (1893).....	34
Milleniumi ünnepségen (1896)	43
A tisztítótűzről (1902).....	48
A kegyelem szükséges volta (1902)	54
A szeplőtelen fogantatás ünnepére (1902)	60
Szent Imréről (1904).....	66
A bethlehemi jászol (1905).....	72
Vezérlő fejedelmünk koporsójánál (1906).....	78
Ó, mily szép a tiszta nemzedék! (1907).....	82
Dominus Jesus	86
I. Nemcsak vallás, hanem hit kell nekünk	86
II. „Ő az Úr”.....	94
III. „Nem is adatott más név az ég alatt...”	102
IV. Uram, kihez mennénk ...?!.....	111
V. Az Isten országa	121
VI. „Jöjjön el országod”.....	130
VII. Aki Krisztus helyett áll.....	137
VIII. Krisztus hív: „Utánam!”.....	149
Katholikus nagygyűlési beszédek	158
Katholikus föladatok a tudománnyal szemben (1900).....	158
A XX. század és a katolicizmus (1901).....	168
A katolikus elvek érvényesítése (1902)	177
A világiak apostolkodása (1903)	185
Úri és női divatmoral (1906).....	193
A kereszténység kultúrföladatai (1907).....	201
A modernizmus és keresztény katolicizmus (1908)	209
A keresztény erkölcs a kultúrában (1909)	219
A hitetlen világ útjai Krisztushoz (1910).....	235
Miért van szükség ma is a katolikus egyházra? (1913)	246
A katolicizmus ideáljai alapjai a katolikus egységnek (1922).....	260
Katholikus orientáció a világháború után (1923).....	273
Időszerű katolikus konstrukciók (1926).....	280
Főrendiházi beszédek.....	293
Kultuszkérdésekről (1907).....	293
Az ingyenes állami népoktatásról (1910)	298
A képviselőházi őrségről (1912).....	303
Az általános választójogról (1918)	309
Vegyes beszédek.....	318
A katolikus autonómiáról (1902).....	318
Az igaz ember képe (1906).....	323
A lélek értékéről (1906).....	328
A Szent István-szobrot megkoszorúzó amerikai magyarokhoz (1906)	332
A tulipánmozgalomról (1906).....	334

Ethika és prostitúció (1906)	338
Röck Szilárd-émlékünnepélyen (1907)	346
Az Isten teremtő művészete (1907)	348
Ifjúsági tornaversenyen (1907)	352
Magyar zarándoklatkor a pápa előtt (1908)	354
Petőfi feleségének és fiának hamvai fölött (1908)	356
Bányai Elemér sírjánál (1915)	358
Gróf Zichy Nándor (1912)	361
Intelligencia és az Oltáriszentség (1912)	369
A kiadó jegyzetei	380

14. kötet: Az elme útjain. Bölcséleti dolgozatok

Horror causae finalis (1884)	1
Realizmus vagy idealizmus? (1886)	63
A causa formalis győzelme a modern természetbölcsélet fölött (1888)	79
Az érzékek realizmusa (1889)	105
Hogyan lett a világ? (1890)	120
A gramm és méter győzelmi útja (1891)	132
A szabadakarat és a testmozgási mechanizmus (1894)	147
A lélek létezésének empirikus bizonyítása (1903)	159
Az evolúció erkölcstana (1904)	172
A philosophia perennisről (1908)	179
Az én filozófiám (1911)	182
A lényegismeret Bergson tanában és a régi filozófiában (1912)	192
A philosophia perennis és egyéb filozófiai irányok (1914)	209
A valláspszichológiáról (1915)	215
Az objektív idealizmus (1915)	223
A világnézet lélektanáról (1916)	241
Ismeretelméleti és gyakorlati idealizmus (1917)	254
Vallásosságunk stílusai (1917)	260
Értelmi észrevezés és intuición (1918)	264
Az intuición lényege (1921)	271
A tudomány immanens korlátjai (1922)	278
Lélek-keresés és lélek-megtapasztalás (1923)	285
Ész és szív (1925)	297
A középkori skolaszticizmus keletkezéséről (1927)	305
A kiadó jegyzetei	309

15. kötet: Hit és ész. Hitvédelmi dolgozatok

Az Oltáriszentség és a bölcsészet (1883).....	1
A sibillák (1885)	34
Kicsoda Krisztus, az ember fia? (1888).....	49
Aprópénzre váltott theológia (1890).....	97
Az ősegyház szervezete (1893).....	123
Tájékoztatásul a modern természettudományban (1896)	157
Fractio panis (1897).....	167
Mire kell a mai theológiában súlyt fektetni? (1899).....	179
Utak az Istenhez (1904)	236
A modernizmus (1912)	263
Hit és theológia (1913).....	275
Az Oltáriszentség mint áldozat (1927)	279
A kiadó jegyzetei	293

16. kötet: Utak és állomások. Útirajzok és -naplók

Esztergomtól Münsterig (1885)	1
Útívázlatok Németországból (1886)	98
A Collegium Germanico-Hungaricumban (1887–88)	158
Képek az Újvilágból (1904)	272
A kiadó jegyzetei	303

17. kötet. Élet igéi II. Beszéddek. Az Úr ünnepei

Az Úr ünnepei

A karácsony ünnepköre

Advent 1. vasárnapjára: Készület és kezdet (1898).....	3
Advent 3. vasárnapjára: Isten-gyermekség (1901)	8
Advent 4. vasárnapjára: Krisztus kegyelmei (1904).....	14
Karácsony utáni vasárnapra: Deo gratias (1901)	18
Az év utolsó estéjére (1901)	23
Újévre: I. A magyar kereszténység hálaadása (1900).....	30
II. Az idő értéke (1902).....	35
Újév utáni vasárnapra: Kelj föl és fuss (1897).....	40
Jézus szent nevének ünnepére: I. Jézus neve hitünk és reményünk (1896).....	46
II. Jézus neve üdvösségünk (1899)	51
Vízkeresztre: I. Amit Jézus Szent Szíve a legforróbban óhajt (1886)	56
II. A népek meghívása (1899).....	61
III. Az egyház katholicitása (1902).....	67
IV. Apostoli szeretet és buzgalom (1903).....	72
V. Eljött-e Isten országa? (1905)	77
Vízkereszt utáni 1. vasárnapra: I. Az áhítat lelke (1898).....	81
II. Az egyház két nagy kincse: a hit és az erkölcs (1904).....	87
Vízkereszt utáni 3. vasárnapra: Krisztusi élet a papságban (1903)	91
Vízkereszt utáni 4. vasárnapra: Az élet igaz realizmusa (1900).....	96

A húsvét ünnepköre

Hetvened vasárnapra: I. A jócselekedetek érdemszerző ereje (1898)	102
II. Szent Pál apostol (1903).....	108
Hatvanad vasárnapra: I. Apostoli szeretet (1900).....	113
II. Apostoli áldozatkészség (1903)	118
Farsang vasárnapra: I. Jézus Szentséges Szíve (1899)	122
II. A szent szeretet iskolája (1900)	127
III. Természetfölötti szeretet (1903)	132
Nagyböjt 1. vasárnapjára: I. Istent áldozattal imádjuk (1899).....	137
II. Verbum crucis (1902).....	142
III. A kísértésről (1903)	146
Nagyböjt 2. vasárnapjára: I. A lelkiismeret-vizsgálatról (1897).....	150
II. Jézus gondolatai a keresztről (1899)	156
III. A megváltás műve (1902).....	161
IV. Tábor-hegyén át a Golgotára (1903).....	166
Nagyböjt 3. vasárnapjára: I. A keresztény reményről (1898).....	170
II. A szent kereszt dicsősége (1899)	178
III. Vir poenitens (1902)	183
Nagyböjt 4. vasárnapjára: Jézus szereti keresztjét (1902)	187
Nagyböjt 5. vasárnapjára: Mater dolorosa (1902)	192
Húsvétnapra: I. A föltámadás dicsősége (1887)	197
II. Az örök élet hite (1899)	202
III. A lelki derűtségről (1899).....	208
IV. Jézus dicsőséges, örvendező, győzelmes élete (1904).....	212
Fehér vasárnapra: I. Az első szentáldozásról (1896)	217
II. Krisztus a mi bizalmunk (1897)	220

III. Békesség nektek (1898)	224
Áldozócsütörtökre: A másvilágról (1896)	228
A pünkösd ünnepköre	
Szentháromság vasárnapjára: A Szentháromság titka (1897).....	235
Pünkösd után 2. vasárnapra: Az igazi Úrvacsora (1904).....	239
Pünkösd után 3. vasárnapra: A jó pásztor (1896).....	244
Pünkösd után 4. vasárnapra: Kegyelem, szeretet, krisztusi hasonlóság (1901).....	248
Pünkösd után 10. vasárnapra: Az alázatról (1898)	253
Pünkösd után 17. vasárnapra: I. Az Isten-szeretetről (1896)	259
II. A buzgóságról (1902).....	264
III. Az angyalokról (1903)	268
Pünkösd után 18. vasárnapra: Homo Dei (1902).....	272
Pünkösd után 19. vasárnapra: Simile est regnum coelorum homini regi (1897).....	276
Pünkösd után 21. vasárnapra: A szent tisztaság (1901).....	282
Pünkösd után 22. vasárnapra: A szent tisztaság: szépség (1901)	287
Pünkösd után 23. vasárnapra: Az igazi élet kútforrása (1904)	292
Pünkösd után 24. vasárnapra: Purgatórium (1902).....	297
Pünkösd után 25. vasárnapra: I. A szent tisztaság: erő (1901)	303
II. Requiem aeternam (1902)	309
Pünkösd után 26. vasárnapra: I. A búcsúról (1901).....	313
II. A megszentelő malaszt (1904)	318
Pünkösd után utolsó vasárnapra: I. Az ítélet nagy napja (1897).....	322
II. Három ítélőszék (1898).....	328
III. A végső állhatatosság kegyelméről (1895).....	333
IV. Az idő felhasználásáról (1899)	339
A kiadó jegyzetei	344

18. kötet: Élet igéi III. Beszédék

A Szent Szűz

Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére:	
I. Virgo sacerdotalis (1896)	1
II. Az áldozat három foka (1904)	6
Gyümölcsoltó Boldogasszony napjára: Isten Fiának beoltása az emberi nembe (1897)...	10
Szentolvasó Királynéja:	
I. A szentolvasó a hitnek az imádsága (1895)	14
II. A szentolvasó hathatós imádság (1898)	20
Magyarok Nagyasszonya:	
I. Angyali, apostoli, vértanúi Fölség (1902)	24
II. Magyarok királynője (1903)	29
Szeplőtelen fogantatás ünnepére:	
I. Virgo singularis (1894)	33
II. Expectatio partus (1894)	39
III. A szeplőtelen fogantatás áldásai (1898)	44
IV. A mi eszményképünk (1900)	50
V. Isten-gyermekség (1904)	55
A Szent Szűz tisztelete (1899)	61
Mater dolorosa (1899)	66

Szentek

A szentesalád ünnepére:	
I. A szent élet iskolája (1898)	71
II. A názáreti ház (1899)	76
Mindenszentek ünnepére:	
I. Alázatból dicsőség, erőtlenségből erő (1895)	81
II. Montes Dei (1898)	86
III. Eritis sicut dii (1901)	90
IV. Isten országa (1904)	97
Halottak napján:	
I. A szenvedő lelkek egyháza (1895)	100
II. A halál komolysága (1898)	105
A budavári Szent István-szobor talapzatánál (1906)	109
Szent Imre herceg ünnepére:	
I. A magyar ifjúság példaképe (1907)	112
II. A kettős eszmény (1907)	116
Szent Szaniszló ünnepére: Az Úristen remekműve (1904)	119
Szent Erzsébet ünnepére: Isten leányának csodálatos szépsége (1894)	124
Szent István első vértanú ünnepére: A léleknek Istenben való megnyugvása a béke s boldogság forrása (1904)	130
Szent József pártfogói ünnepén: A munka erkölcsi alapja (1898)	137
Alkalmi szentbeszédék	
Újmisére:	
I. Menjetek, küzdjétek, éljétek (1896)	143
II. Apostol és áldozat (1897)	148
A szentmiséről:	
I. A legtökéletesebb imádság az áhitatos misehallgatás (1894)	155
II. Krisztus mint áldozópap s áldozat a szentmisében (1894)	160

III. Részvét Krisztus áldozatában (1894).....	166
Eucharisztia:	
I. Az Oltáriszentség szelleme (1901).....	172
II. Az Oltáriszentség diadala (1904).....	176
III. Örök emlékül (1908).....	182
Mária kongregációban:	
I. Ember Isten szíve szerint (1901).....	188
II. Szép és erős lélek (1901).....	191
III. Szent harcra a bűn ellen! (1904).....	195
IV. Ideális ifjúság (1907).....	199
Lelki élet:	
I. A lelki élet forrásairól (1898).....	202
II. Az összeszedettségéről (1898).....	206
III. Szeressük Istent érzelemmel is (1899).....	211
IV. Ész és szív (1905).....	215
Vegyes beszédek	
Képviselői programbeszéd (1896).....	221
Katholikus-köri megnyitó: Katholikus reneszánsz (1902).....	225
XIII. Leo pápaságának 25 éves jubileumán (1903).....	229
A tulipán (1906).....	235
Tanítónőknek: A régi „új élet” (1906).....	241
Multunk emlékei (1908).....	247
A Gyermekszanatórium-egyesület közgyűlésén: Gyermekmentés (1910).....	251
Kaas Ivor temetésén (1911).....	255
Szanatóriumavatás: A fehérvári szanatórium avatásán (1911).....	259
Hőseink emléke (1914).....	264
Özv. gróf Pálffy Pálné emléke (1915).....	266
Gerely József temetésén (1915).....	273
Az „Otthon” írók és hírlapírók köre negyedszázados jubileumán (1916).....	275
A Pázmány-egyesület közgyűlésén: A katolikus sajtó föladatai a háború után (1917).....	278
Gróf Esterházy Miklós Móríc temetésén (1925).....	281
A nyolc boldogságról (1926).....	282
Vasvári Pál (1927).....	287
A kiadó jegyzetei.....	291

19. kötet: Új elmélkedések

Karácsony	1
1. A világ s a lélek adventje (1911)	1
2. Az örök Betlehem (1898).....	5
3. „In altissimis” (1899).....	9
4. Az igazi karácsony (1901)	12
5. A világ Megváltója (1902).....	15
6. Karácsony és újév (1902).....	17
7. Betlehem varázsa (1904).....	20
8. Anima Christi, sanctifica me! (1906).....	22
9. Karácsonyfa (1906).....	24
10. A karácsony kegyelme (1907)	26
11. Amit meghaladni nem lehet (1909)	29
12. A mi karácsonyunk (1909).....	32
13. Az igazi karácsony (1910)	35
14. Karácsonyest (1911)	37
15. A testté lett Ige (1912)	42
16. A mi mentőnk (1913).....	45
17. Karácsonyi világ (1913).....	48
18. A karácsony hősie motivuma (1915).....	50
19. A legszebb karácsony (1918).....	54
20. A hazahívó karácsonyi furulyaszó (1921)	57
21. A legszebb ajándék (1922).....	59
22. A karácsonyi öröm, karácsonyi fények (1923)	60
23. Karácsonyi öröm, édes íz (1923)	63
24. Karácsonyi hit (1925)	64
25. Nagy hit, új erő (1915).....	66
26. A Krisztus-arc most és régen (1925)	70
27. A karácsonyi mosoly (1926).....	74
28. Karácsonyi ajándékok (1927)	77
Húsvét	80
29. Nagyböjti gondolatok (1909).....	80
30. Lehet-e a szenvedést szeretni? (1904)	82
31. Keresztre szegezve Krisztussal... (1915)	84
32. Világtörténelmi nagyböjt (1916).....	92
33. Föltámadunk (1899).....	93
34. Harc és diadal (1900)	96
35. „Kezünkben pálmaággal” (1900).....	98
36. Lesz-e nekünk föltámadásunk? (1901)	101
37. Akik gyakran föltámadnak (1901).....	103
38. A társadalom föltámadása (1904)	108
39. Húsvéti hit (1905)	111
40. Örök élet (1909).....	114
41. Így éljete! (1910).....	115
42. Lélekmegújulás és tisztulás (1912).....	118
43. Húsvéti élet (1914).....	122
44. Atyámfiai! Krisztus föltámadott! (1926)	124
Pünkösd Lélek.....	127

45. A két lélek (1901)	127
46. Az új pünkösöd (1903).....	129
47. A pünkösdi Lélek (1906)	131
48. Pünkösdi Lélek (1909).....	133
49. Modern pünkösöd (1921).....	137
50. Pünkösdi tüzek (1914)	143
51. Lelkünk Lelke (1914)	145
52. Hiszek a Szentlélekben	149
53. A Szentlélek temploma	152
54. A kinyilatkoztatás Lelke	154
55. A megvilágosítás Lelke.....	157
56. Az új törvénynek Lelke.....	159
57. Benső világom teremtő Lelke	162
58. Új motívumok Lelke	165
59. A segítő kegyelem.....	167
60. Az akció Szentlelke.....	171
61. Az Úr Jézus és a Szentlélek	174
62. A Szentlélek és a bűn.....	175
63. A bizonyság Lelke	178
64. Szentlélekjárás (1917).....	181
65. Szentlélek Isten, jöjj le ránk, Világosíts meg égi láng! (1918).....	184
A túlvilág tornácában.....	186
66. A túlvilág hangulata.....	186
67. Halottak estéje.....	188
68. Gyásznapom.....	190
69. A mi sírjaink szenthelyek.....	191
70. A lélek haldoklása.....	193
71. A tisztítótűz régi hite.....	195
72. Rex, cui omnia vivunt	197
73. Rex tremendae majestatis	198
74. Az „örök nyugalom”	200
75. A tisztuló lelkek élete.....	202
76. Új világ.....	204
77. Más világ.....	207
78. Csendes tanítások.....	208
79. A tisztító tűz karácsonya.....	210
80. Halottak estéjén (1909)	212
81. A novemberi temető-járóknak (1922).....	215
A szép szeretet anyja.....	219
82. Eljegyzés	219
83. Szent József és a Szent Szűz	222
84. Az angyali üdvözlés	224
85. „Miképen leszen az, holott férfiút nem ismerek?” (Luk 1,34)	226
86. Sarlósboldogasszony	230
87. „Boldog vagy, aki hittél”	234
88. Magnificat	237
89. A szép szeretet anyja.....	241
90. Isten anyja	244
91. Krisztus anyja.....	247
92. Üdvözítőnk anyja	250

93. Mint lép elénk a Boldogságos Szűz a betlehemi barlangból?.....	253
94. Mária bemutatja Jézust	256
95. Mária keresi Jézust (Luk 2,41–50).....	259
96. Názáreti csendélet	262
97. Mária a kánai menyegzőn	264
98. A keresztt alatt	266
99. A fájdalmas anya.....	268
100. A Szent Szűz húsvétja.....	271
101. Mennyszágnak királynéja	274
102. A szenvedés hónapja (1917)	276
A szentségi Jézus előtt	279
103. Olaj és kenet (1900)	279
104. Uram! Te tudod, hogy szeretlek (1900).....	281
105. Az élet forrása (1902)	286
106. A szép lélek szülőföldje (1906)	291
107. Krisztus Urunk kettős szeretete (1903).....	295
108. Krisztus révén (1908).....	297
109. A szentségi Krisztus szeretete (1910).....	301
A kiadó jegyzetei	305

20. kötet: Az Úr házáért

Az egyház szabadsága

A katolikusok teendői Magyarországon (1893).....	1
A magyar egyház sebei (1896)	9
Az egyház veszélyeztetett szabadsága (1898)	28
Híveket az egyháznak! (1898)	60
A hatalom dívatja (1898)	70
Mi segít rajtunk? (1905).....	75
Vallásoktatás és modern szabadság (1919).....	78

Az egyház igaza

A szajkók (1887).....	82
Protestáns szerénység (1887).....	88
Ázsiai tünetek – Fiumében (1889).....	94
Nem tagadják, hogy halhatatlanok vagyunk (1890)	99
Schmitt Jenő Krisztus istenségéről (1892).....	120
Az ember és a természet (1893).....	135
Samassa érsek beszédének filozófiája (1894).....	154
Erősebb katolicizmust (1902)	165
Érdekes tünet (1902).....	167
Elszántan s tapintatosan (1903)	170
Isteni erkölcsösség (1915).....	172
Mit ad nekünk a vallásos hit? (1926).....	176

Egyházi korszerűségek

Afrikába... (1889).....	181
Félre az egyoldalúsággal! (1901).....	202
XIII. Leó 1878–1903 (1903).....	204
A Damjanich-utcai akácfa (1902).....	206
Zászlónk (1902)	209
Tíz év múltán (1912).....	211
A pápa a világtörténelem és a hit világosságában (1908).....	213
A Katolikus Népszövetség érdekében (1908).....	216
Az állatbiztosításról (1913).....	219
A trónörökös halála (1914)	222
XV. Benedek megválasztásakor (1914).....	223
A Vöröskereszt ajánlása (1914).....	224
I. Ferenc József halálakor (1916).....	227
Az egyházmegye papságához (1919).....	229
1922 adventje	232
Dante (1922)	233
A tisztelet levegőjében (1924)	237

Egyházi élet

Boldog új évet a magyar theológiának! (1889).....	240
Katolikus tudományos kongresszus (1900)	245
Keresztény karitás (1900)	248
Liliomos leányok (1901).....	255
Kinek pártján áll Krisztus? (1903).....	257
Erőnk forrásai (1903).....	263
Eszményi művészet (1904)	265

A három génusz (1905).....	272
Az élet korszakában (1905)	274
A szerető Terézia (1915).....	277
Hitoktatóink apostolkodása (1916)	280
A tisztaságról (1918).....	284
A kereszténység és a belső élet (1923)	298
Mit köszönünk a katolikus egyháznak? (1924)	311
A kiadó jegyzetei	317

21. kötet: Az igazság napszámában

Liberális filiszterek

Liberális filiszterek (1896).....	1
Az inaszakadt Pulszky (1896).....	4
Zsitvay Leó „egyensúlya” (1896).....	7
Börtönbe velük! (1896).....	9
Szigetváry, a hőscincér (1896).....	11
Bazilika és zsinagóga (1896).....	13
Modern haruspexek (1896).....	15
Intelligens proletárok (1896).....	17
Politikai komédia (1896).....	20
Psenkó úr (1896).....	22
Szepegők és vitézkedők (1897).....	23
„Magyar Állam” (1897).....	25
A sajtó irányítása (1897).....	27

Új szabadságharc

Városaink polgársága (1898).....	30
Tartsunk össze! (1898).....	32
Roszival kanonok Kisuca-Újhelyen (1898).....	34
Harcaink (1898).....	36
Szomorú, de való (1898).....	38
Wrack (1898).....	40
Új szabadságharc (1898).....	41
Mi lesz holnapután? (1898).....	43
A praktikus Magyarország (1898).....	45
Piszkolódás és ököljog (1898).....	47
Mese egy emberről és egy kutyáról (1898).....	49
Feltámadt Krisztus e napon! (1898).....	50
Szekularizáció (1898).....	52
Vörösek és feketék (1898).....	54
A hitelszövetkezeti törvényjavaslat (1898).....	56
Azok az idealisták! (1898).....	58
Koncertek (1898).....	60
Mi jobb? (1898).....	63
A gútai óvoda (1898).....	65
Kvóta és kongrua (1898).....	67
Szabadság! itten hordozák ...! (1898).....	69
Iskola és élet (1898).....	71
Virágos koldusbot (1898).....	72
Magyarország közjátékonyysága (1898).....	74
A pálinkás Felvidék (1898).....	76
A magyar szalamander (1898).....	78
Erzsébet királyné (1898).....	81
Luccheni iskolája (1898).....	83
Rongyos faluk és városok (1898).....	85
Ötven év egyházpolitikája (1898).....	88
Vámpolitikánk (1898).....	90
Mi lesz hát? (1898).....	93

Önkény és törvény (1898).....	95
Samassa és a néppárt (1898).....	97
Elül a néppárt (1898).....	101
Elveket s nem személyeket!	
1899. jan. 1.....	104
Magyarország sötét csillaga (1899).....	106
Farsang (1899).....	108
Elveket s nem személyeket! (1899).....	110
Fúzió elvek ellen is (1899).....	113
A szabadelvű vulkán (1899).....	115
Liberalizmus vagy kereszténység? (1899).....	117
A szepegés politikája (1899).....	119
Magyar stílus (1899).....	122
Város-hiány (1899).....	125
Találkozók (1899).....	127
Az ütött-kopott paraszt (1899).....	129
Komoly munkásság (1899).....	131
A polgárok mestere (1899).....	134
Méreg és ellenszer (1899).....	136
Búr-angol tanulságok (1899).....	138
Ki az úr?	
Boldog új századot (1900).....	141
Körök, kaszinók (1900).....	144
Puhányok (1900).....	146
Az autonómia társadalmi jelentősége (1900).....	149
Okosan, de tehetetlenül (1900).....	151
Az ötvenkét éves „félistenek” (1900).....	154
Földművelők kongresszusa (1900).....	156
Valóságot mindenütt! (1900).....	158
Új év és évszázad (1901).....	160
Ki az úr? (1901).....	163
Miért gazdag a zsidó és koldus a magyar? (1901).....	166
Üres püspöki székek (1901).....	168
Humana commedia (1901).....	170
Személyes politika (1901).....	173
Nagybőjt az országgyűlésen (1901).....	175
Az alkoholista állam (1901).....	178
Nézetrostálás	
Mázsálás (1901).....	181
Az új főispán (1901).....	183
Májusi fagyok (1901).....	185
Nézetrostálás (1901).....	188
A nemzet iskolája (1901).....	196
Felelet a nehézségekre (1901).....	199
Még egy kifogás (1901).....	203
Tisztul az ég (1901).....	206
Néppárti képviselők Esztergom megyében (1901).....	209
Csak előre! (1901).....	211
Válasz az „Autonómia”-ra I. (1901).....	213
Tisztességtelen pénzkeresés (1901).....	216

Mommsen, Willmann, Hertling (1901)	218
Válasz az „Autonómia”-ra II. (1901)	220
Levél a „Szövetkezés” szerkesztőjéhez (1901)	222
Reklámos jótékonyosság (1901)	225
Társadalmi népmentés	
1902	228
Püspöki kar és kultuszminiszter (1902)	230
Műipar (1902)	233
Végre-valahára (1902)	235
A nyugtalanító nyugdíj (1902)	238
Az egységes Magyarország (1902)	240
Társadalmi népmentés (1902)	243
Az ütött-kopott nép (1902)	246
Jól dolgozunk (1902)	248
Szocialisták s antiszemiták (1902)	250
Csak egy föltétel alatt (1903)	253
Három apostola a romániai magyaroknak (1903)	255
A szociáldemokrácia (1903)	258
Biztató tünet (1903)	260
Reakció (1903)	263
A hecc végén (1903)	265
A legnépszerűbb mozgalom (1903)	267
Mi kellene a néppártnak? (1903)	270
A mi eszméink (1904)	273
Május elseje (1904)	277
Az erkölcsi csőd a gazdasági bajban (1904)	279
Törekvések útja 1905-ben (1905)	281
Székesfehérvár üdvözlete a dalosokhoz (1908)	284
Sajtóvasárnapra (1913)	286
Fölhívás a keresztény társadalomhoz (1923)	288
A kiadó jegyzetei	291

22. kötet: Iránytű

Holt vizeken

A zsidó recepció a morális szempontjából (1893).....	1
A modern szegénység s az evangélium (1895).....	14
A kisiparról (1896).....	24
Kinek higgyen a munkás? (1897).....	28
A keresztény szövetkezetekről (1899).....	45
A sajtó feladata a modern harcban (1903).....	50
A szövetkezetekről (1904).....	54
Patronázs-munka (1906).....	57
Romboljunk vagy építsünk? (1906).....	59
Szövetkezetek (1906).....	62
A tanítókhoz (1907).....	63
A munkásokért (1907).....	65
Az otthon napsugara (1908).....	67
A Katholikus Sajtóegyesület érdemei (1909).....	70
A magántulajdon a mai társadalomban (1911).....	72
Az új leánytípus (1911).....	79
Erkölcsei haladás s gyermekvédelem (1912).....	82
Hatalmas modern katolikus sajtót! (1912).....	86
A katolikus újságíró ideálja (1913).....	90
A katolikus sajtó feladatai (1913).....	93
Sajtószabadság (1914).....	96
A Katholikus Nővédőegyesület feladatai (1914).....	100
A katolikus sajtó esélyei (1915).....	104
Az egészség joga (1916).....	107
Szociális munkálkodás (1917).....	110
A törvénytelen gyermekről (1918).....	113

A vihar

A világháború kitörésekor (1914).....	117
A sajtó mint világhatalom (1915).....	120
A katolikus sajtó a háborúban (1915).....	123
A világháború s az egyháziak feladatai (1915).....	126
Magyar kultúra (1916).....	133
A mi sajtónkért (1916).....	137
Nemzetnevelő feladatok a háború után (1917).....	139
A napsugaras királyné (1917).....	144
A katolikus sajtó elhelyezkedése (1917).....	146
Mi lappang a szociáldemokrácia mögött? (1919).....	149
Amire a forradalomnak is szüksége van (1919).....	152

Új idők áramában

Nemzeti demokratikus földbirtok-politika (1916).....	164
„Békeség a földön” földreform által (1917).....	172
Mi volna a birtokpolitika első feladata? (1918).....	174
Pro juventute catholica (1918).....	184
Pro re christiana (1918).....	186
Elég volt-e? (1918).....	189
A mi valláserkölcsei alapunk (1918).....	194

Az ifjúsági szakosztály albumába (1918)	196
A törvényekbe is a szeretet lelkét! (1918)	197
Bizalommal az új világ felé (1918).....	199
Az új idők áramában (1918)	202
Reakció! (1919)	205
A magyar ifjúsághoz! (1919).....	207
Nőket a parlamentbe! (1919)	210
Tisza (1919).....	211
Mi, magyarság és kereszténység (1919)	213
Magyar karácsony (1919)	216
A nők modern hivatása (1920).....	219
Nyílt levél Magyarország miniszterelnökéhez (1920).....	221
Aranyat kenyérért! (1920).....	222
Az alkotmányosság helyreállításáról (1920).....	225
Nem fecsegést, hanem tetteket! (1920).....	234
Miért nem segít a kormány? (1920).....	237
Keresztény nemzeti föltámadás (1920).....	238
Rokkantügy és földreform (1920).....	241
A keresztény kurzus kisiklása (1920)	243
A numerus clausus-ról (1920).....	245
Válasz Raffay Sándor püspöknek (1920)	260
Az egységes keresztény front (1920).....	264
Se nem félni, se meg nem ijedni! (1921)	266
Kétféle amnesztia (1921)	268
Felelet Kiss Menyhért nyílt levelére (1921)	271
Destruktív sajtó és magyar tisztesség (1921).....	272
„Ne szomorítsátok meg a Lelket” (1921)	274
Oroszországi foglyaink érdekében (1921).....	276
Sötétben biztos út (1921)	280
A nők hivatása (1921).....	282
Ébredő magyarok (1921)	286
Székesfehérvár választó közönségéhez (1922).....	292
A magyar keresztény irányzat a kereskedelembe (1922)	295
Ébredő s föltámadó magyarság (1922)	297
Harc a társadalmi fölосzlás ellen (1923).....	299
Harc a magyar halál ellen (1923).....	303
Az ifjú nemzedékhez! (1923).....	313
Az erkölcsi válság (1924)	318
A nacionalizmus (1924).....	331
A mezőgazdasági szövetkezetek egyik föladata (1926)	337
Zsidó testvéreimhez	339
A kiadó jegyzetei	350

23. kötet: Soliloquia I.

Soliloquia

1878.....	1
1879.....	7
1880.....	10
1881.....	15
1882.....	28
1883.....	38
1884.....	52
1885.....	65
1886.....	82
1887.....	103
1888.....	122
1889.....	137
1890.....	154
1891.....	161
1894.....	169
1895.....	178
1896.....	189
1897.....	191
1898.....	193
1899.....	197
1900.....	200
1901.....	203
1905.....	206
1907.....	210
1908.....	211
1911.....	213
1912.....	236
1913.....	244
1914.....	258
1915.....	275
1916.....	297
1919.....	306
A kiadó jegyzetei	362

24. kötet: Soliloquia II. Élet kenyere

Soliloquia	1
1919.....	1
1920.....	38
1921.....	68
1922.....	95
1923.....	132
1924.....	188
1925.....	231
1926.....	239
1927.....	240
Élet kenyere	241
A nagy titok tornácában	243
1. Új ének a nagy titokról.....	243
2. Imádó zsenialitás.....	250
3. Emmánuel	253
4. Isten intusai	258
5. A kegyelmi rend betetőzése	265
6. Új érzék.....	266
7. Adoráló lélek.....	270
Krisztus tette és az egyház hite	275
8. Az utolsó vacsorán.....	275
9. Pridie quam pateretur	280
10. Jézus szava	281
11. Az evangelisták bizonyossága.....	286
12. Az egyház bizonyossága.....	288
13. A keresztény élet tanúsága.....	290
Az elme hódolata	293
14. Fogalom és titok.....	293
15. Scientia saporosa.....	297
16. Hit és hitnek titka	304
17. Hit	312
18. A titokzatos csipkebokor.....	313
19. Átlényegülés	317
20. A „színek”	321
21. Színek – valóságok	324
22. Az eucharisziás valóság diadalútja	326
Áldozat és áldozás.....	336
23. A caenaculum áldozata	336
24. Krisztus eucharisziás áldozati lelkülete	338
25. Az eucharisziás Krisztus Isten-imádása.....	341
26. Az Isten-imádás nonplusultrája.....	345
27. Áldozat-bemutató diadalujjongás	348
28. Áldozat-bemutató lelkek.....	353
29. Áldozat.....	356
30. Örök és mindig új áldozat.....	357
31. Krisztus, fejünk, áldoz és él velünk	364
32. In finem dilexit.....	366

33. Áldozat – áldozás	368
34. Szentmisén	370
35. Élet kenyere	374
36. A szentáldozás realizmusa	377
37. Engesztelés.....	380
38. Ámor	382
A kiadó jegyzetei	385

25. kötet: Sion hegyén

Schütz Antal: Prohászka pályája

I. Itt az írás	3
II. Tanuló évek	16
III. Sion hegyén	33
IV. Az ország apostola	51
V. Megpróbáltatások között	77
VI. Romok és építés	100
VII. Cursum consummavi	115
VIII. „Prohászka”	130
Szent István népe	153
Szent idők	155
A szentéj kerubja (1906)	155
„Övéi be nem fogadták” (1906)	157
A mélység ereje (1908)	159
A legnagyobb karácsonyi ajándék (1911)	161
Karácsonyi emberek, karácsonyi nemzetek (1914)	163
A karácsony pedagógiája (1915)	165
A jobb jövődőség békéje (1915)	167
„Békesség a földön” (1915)	169
A békevág karácsonya (1917)	178
Betlehemi furulyaszó (1921)	180
A karácsonyi testvériség (1922)	182
Világfoglalás, testvérülés (1922)	185
Az igazi karácsony (1923)	187
A falu karácsonyfája (1924)	189
Dicsőség – békesség! (1924)	191
A gazdasági fölsszabadulás betlehemi csillaga (1925)	193
A szövetkezés karácsonyfája (1926)	195
Ami boldog újévet hoz... (1927)	197
In Cruce salus (1916)	201
A föltámadás gyermekei (1905)	208
A húsvét és a szövetkezetek (1924)	210
Pünkösdi gondolat (1898)	211
Pünkösdi tűz (1899)	213
Harc az életért (1902)	215
Világfejlesztő pünkösdi (1923)	218
Múlt és jelen	223
Az Isten országa (1904)	223
Előre a lilomos zászlóval! (1904)	226
A magyar katolicizmus vértanúi (1905)	227
Pázmány (1905)	230
A keresztény öntudatról (1906)	233
Márciusi ifjúság (1907)	236
Munka és becsület (1907)	238
Az imádás és szorgosság ötvenéves jubileuma (1910)	241
Mi és a modern irányzatok (1911)	244
Családaink a háborús időben (1914)	245

Hervadt tulipán – örök árvalányhaj (1917).....	248
Tündöklő, duzzadó vitorlákkal (1920).....	252
A gubernátor hivatása (1920).....	255
Fölényes öntudatunk (1923)	260
A kereszténység s a reneszánsz májusa (1924).....	263
A hercegprímás aranymiséjén (1924)	267
Múlt és jelen.....	269
Szent István.....	273
Szent István király (1898).....	273
Tiszteljed atyádat... (1902).....	275
Isten óriása (1905).....	278
Magyarok apostola (1908)	283
Szent István király műve (1909)	287
Szent István király és nemzete (1916)	291
Az ideális embertípus (1917).....	294
A kiadó jegyzetei	298
Betűrendes tartalommutató	301

Schütz Antal: Bevezetések Prohászka Ottokár Összegyűjtött munkái köteteihez

1. kötet: Isten és a világ. Missziós levelek

Aki csak valamelyes hivatottsággal és felelősséggel átérezte és átkínlódta azokat a lelki és szociális problémákat, melyek elé ez a mi korunk Isten országának minden rendű és rangú munkását állítja, az már Prohászka életében tisztába jött az ő egyéniségének és élete művének páratlan irányító, termékenyítő és építő értékével és egészen kivételes nagyságával. Az az űr, melyet hitvalló halála hagyott, és az a távolság, melyet az idő kérlelhetetlen sodra folyton tágit közte és köztünk, egyre élesebben és részletesebben mutatja nekünk nagyságát és értékét, és kétszeresen megbecsülteti velünk írásait. Ezek az írások nem sejtett terjedelmükkel és változatosságukkal szelleme átütő erejének, hódító varázsának és tartalmi gazdagságának oly hagyatékát örökítik át a magyar nemzetre, mely bizonyos értelemben folytonosítja és a következő nemzedékek számára is biztosítja az ő pótolhatatlan élete-művét.

Ebben a megfontolásban kész örömmel vállalkoztam a Szent István Társulattól rendezett gyűjteményes kiadás szerkesztésére, jóllehet tudtam, milyen súlyos munkára vállalkozom. Hiszen arról volt szó, hogy a szerződés megkötésétől (1927. aug. vége) számított egy éven belül a 16 kötetre és körülbelül 320 ívre tervezett kiadás készen álljon.

Ez az időbeli és terjedelmi megkötés megszabta szerkesztői feladatomat. Mindenekelőtt számolnom kellett azzal a ténnyel, hogy a Szent István Társulat a magyar könyvkiadói viszonyokra való tekintettel gyakorlati célokat szolgáló és nem filológiai kiadást kíván tőlem: nem tudósoknak és könyvtáraknak, hanem a Prohászka-tisztelő olvasóközönségnek szánja. Ezért eleve le kellett mondanom arról, ami a filológiai kiadás első kelléke, hogy Prohászka írásait időrendben közöljem és egy-egy kötetet merőben technikailag zárjak, mint azt pl. Brunsvick mintaszerű Pascal-kiadása (Hachette) teszi. Ezt a hiányt lehetőség szerint pótolja majd egy az összes publikációkra kiterjedő időrendi tartalomjegyzék, mely tervbe van véve.

Azután: Prohászka nyomtatásban megjelent dolgozatainak egy ma már teljes jegyzéke csakhamar meggyőzött, hogy a megszabott keretekbe nem fér bele mindaz, ami Prohászka életében nyomtatásban megjelent, és az az aránylag kevés anyag, amely nyomtatásra kész kéziratban maradt fenn. Tehát válogatnom kellett. Már most a gyűjteményes kiadásba belekerült mindaz, amit az olvasóközönség külön kiadások révén ismer és itt méltán várhat (ez a gyűjteményes kiadásnak kb. a felét öleli fel), és azonkívül a legkülönbözőbb folyóiratokban és lapokban szétszórta dolgozatokból mindaz, ami Prohászka szellemének és művének irodalmi reprezentálására alkalmas és elégséges.

Ami még ezután kiadásra vár, a következő csoportot alkotja: a) az itt még fel nem vett kisebb dolgozatok, különösen napi- és hetilapokban megjelent kisebb cikkek és polemikus dolgozatok; b) a kéziratok hagyaték kiaknázása – nyomtatásra készen hagyott dolgozatok itt már nem várhatók, de az előkészítő jegyzetek és naplószerű feljegyzések még sok gyöngyöt tartalmaznak; c) a levelek, melyeknek egyelőre csak az összegyűjtése is óriási munka; ilyen levelek birtokosainak önzetlen és energikus közreműködése nélkül pedig lehetetlen dolog; d) a stenogrammos beszéd- és konferencia-feljegyzések megfelelő kiaknázása (vö. ÖM XIII. kötet bevezetését). Ezekről a publikációktól Prohászka irodalmi arcképének lényegesen új vonásait már nem igen lehet várni; viszont a gényusz anyajegyeit ezek is egészen sajátos módon viselik, úgy hogy kiadásuk a Prohászka-hagyaték sáfárainak elsőrendű kötelessége.

A gyűjteményes kiadás anyagának *csoportosítása* így történt: Mindenekelőtt kiadásra kerültek, még pedig a megjelenés időrendjében, az önállóan megjelent művek; azután azok a

dolgozat-gyűjtemények, melyek a szerző életében könyv alakban láttak napvilágot, de úgy, hogy a régi tartalom mellé a címnek megfelelően sok új dolgozat került, melyek ezeknek a köteteknek egészen új jelleget adtak; s végül új címek alatt az eddig egyáltalán össze nem gyűjtött dolgozatok. Ez a csoportosítás az olvasónak aránylag könnyűvé teszi az egyes kötetek használatát – Prohászka irodalmi művének összes tartalmi kincseit folyósítani a tervbe vett betűrendes tartalommutató lesz hivatva –, a Prohászka-kutató számára pedig rendkívül tanulságos, imponáló keresztmetszeteit adja Prohászka irodalmi működésének: bemutatja egymásután Prohászka a szociológust, a szónokot, a természettudóst, a költői elmélkedőt és misztikust, a korát értelmező és irányító váteszt, az elbeszélőt, a leíró, a filozófust, a teológust...

Az egyes kötetek berendezésénél szereplő külön szempontokat a bevezetések adják, az egyes dolgozatok irodalmi sorsáról a jegyzetek tájékoztatnak. Ugyancsak a jegyzetek vannak hivatva bizonyos nehézségeknek, főként teológiai nehézségeknek eloszlatására. A tartalmi nehézségek megvilágítására természetesen nem vállalkozhattam. Akinek szüksége van tartalmi magyarázatra, – Prohászka szédítő terjedelmű műveltségénél fogva aligha lehet el valaki nélkülük – megtalálja egy jó lexikonban és a kiadó Dogmatikájában és Bölcséletében, a tartalom-mutató segítségével.

Igen nagy gondot okozott *megbízható szöveg* teremtése. A filológiai kiadásra itt, sajna, gondolni nem lehetett, mert egyrészt a filológiai technikájú szövegeket a nagyközönség nem igen tudja olvasni, másrészt és főként pedig azért, mert az eredeti kéziratok nem voltak felhajthatók és így az editio princeps-ekre, illetve a szerzőtől hitelesített utolsó kiadásra voltam utalva. Már most Prohászka igen gondosan készítette elő műveit és a nyomdának mindig igen tiszta, gondos és jól olvasható kéziratot bocsátott rendelkezésére, – de azután már nem sokat törődött sem a kézirattal, sem a szöveggel: a kéziratokat átengedte tisztelőknak, a korrektúrákat többnyire „szolgálatkész lelkeknek”, kik több-kevesebb szerencséjével feleltek meg ennek a nobile officium-nak.

Ilyen körülmények között az én feladatomban nem lehetett más, mint a lehetőség szerint hű, mindenképpen pedig olvasható szöveget adni. A sok sajtóhibát Prohászka kéziratának és a nyomtatási technikának megfelelő ismerete alapján nem volt nehéz kijavítani. Ezzel a szöveg olvasási nehézségeinek nagy része megszűnt. A maradékon csak konjekturákkal lehetett segíteni. Ezeket a szöveg mindenütt pontosan feltünteti: általában elfogadott szöveg-kiadási szokásnak megfelelően [] az olyan kitételeket zárja, melyek nem valók a szövegbe, < > pedig azokat a betoldásokat jelzi, melyeket az értelem követel, jóllehet a rendelkezésre álló szövegben nincsenek benne.

Attól óvakodtam, hogy az alap-szövegben bármily csekély nyelvi vagy stílusbeli simítást tegyek. Tudva van, hogy Prohászka páratlan alkotótehetsége és stílusérzéke mellett nem volt professzor vagy tollrágó, aki a stilisztika és nyelvtan szabályai szerint csiszogatott volna; így néhány alárendelt nyelvtani és stílusbeli hanyagságot írói pályája végéig magával vitt; könnyű lett volna ezeken egészen jelentéktelen belenyúlásokkal segíteni – némely kiadó nem is állott ellen ennek a csábításnak. Engem visszatartott a kiadói lelkiismeret és kegyelet. Itt az olvasó úgy kapja Prohászka műveit, amint – a most hozzáférhető apparátus szerint megállapítható fokban – tolla alól kikerültek.

Két mozzanatot le kell számítanom: a központosítást (nem annyira a pontok, hanem inkább a vesszők, pontosvesszők és olykor a kettőspontok helyét) az értelem kiemelése és az olvasás megkönnyítése végett néhol ki kellett igazítani. Ezt azért mertem megtenni, mert úgysem az eredeti kéziratok központosításával volt dolgom, hanem olyan interpunkcióval, melyben a kíváncsinosnál nagyobb szerep jutott már a szedőknek és a fent jelzett korrektoroknak.

A másik dolog a helyesírás. Amennyire csak lehetséges volt, az akadémiai helyesírást vittem keresztül. A teljes következetesség azonban Prohászka saját helyesírási

következetlenségeinek, az akadémiai helyesírás hézagainak és a majdnem ötven évre terjedő annyira különböző alap-szövegeknek színe előtt teljesen lehetetlen volt.

Gondolom, mindent összevéve, az olvasó mégis hívebb és korrektebb szöveget kap, mint, amilyent valamennyi előbbi Prohászka-kiadás nyújt.

A Szentháromságos Úristen iránti mélységes hálával bocsátom ezt a kiadást a Prohászka-tisztelők községének és az egész magyar nemzetnek szolgálatára. Nem csekély áldozatba és emésztő fáradságba került, és még így sem sikerült volna Sebes Ferenc, Vézner Károly és Zimányi Gyula rendtársaimnak önzetlen segítsége nélkül.

Magam tudom legjobban, mennyire mögötte marad ez a kiadás az ideálnak. De éltet a remény, hogy mégis alkalmas lesz arra, hogy a nagy Prohászka az ő apostoli küldetését e nemzet körében tovább is teljesítse, hogy papokat és más népművelőket irányítson és termékenyítsen, hogy minden olvasójának épülést és emelkedést szerezzen – olyant, amilyent semmiféle más szerző nem adhat; és végül, hogy az irodalombúvároknak és az esztétikáért kutatóknak alkalmas alapul szolgálhasson a Prohászka szellemével szemben való kötelességük immár eredményesnek ígérkező lerovására.

A fent jelzett külső megkötöttség következménye, hogy ebben a kötetben együvé került két olyan munka, melyek két egészen ellentétes oldalról mutatják be Prohászkát.

Isten és a világ Prohászkának könyvalakban megjelent első műve. Célja Prohászka nagy programjának egy mozzanata: megmutatni a kinyilatkoztatott tan örök igazságát a törtető és hetvenkedő természettudománnyal szemben. A Prohászka-program e vonalán a legtökéletesebb mű a *Föld és ég*.

Ebben az első művében elének lép az állig felfegyverzett filozófus és teológus, aki imponáló szakismeret és -irodalom birtokában kérlelhetetlen dialektikával szedi szét a természettudományos írók filozófáló és teologizáló gondolatmeneteinek szárait, kimutatja logikájuk hiányait, és korlátai közé utalja vissza a határukon és illetékességükön átlépő ifjú tudományokat. Ez a mű természetesen magán viseli a „haladékony idő” jegyeit; ma a természettudományos álláspont nem egy kérdésben más, mint volt azelőtt 35 évvel; de a metafizikai gondolatok függetlenek a szaktudományok esélyeitől, s e témáról irodalmunkban ma sincs munka, mely tartalmilag versenyezhetne Prohászka zsenijével.

Persze, aki az utolsó nemzedék Prohászkáját keresi, meglepődve egy kemény szavú, fáradhatatlan energiájú, kurta kötésű gondolkodót talál, kinek csak drámai erejű gondolatszövése, fordulatos stílusa s itt-ott egy tartalmi oázis (vö. 105–6. ll.) sejteti a Föld és ég Prohászkáját.

Egészen más világba vezetnek a *Missziós levelek*: itt a fölséges arányú irgalmas szamaritánus, a fogyhatatlan buzgalmú apostol, a kegyelem forrásaiból merítő és adó lelki ember s a hangok és színek összes skáláján teljes biztossággal játszó író szól hozzánk, és adja a katolikus keresztény szociális lelkületnek és tevékenységnek olyan lelki fonálát, aminőt hiába keresünk más irodalmakban. Egészen sajátos ízt ad ezeknek a leveleknek az az életszerűség, mely egymaga megfellebbezhetetlen bizonyosság rá, hogy szerzőjük nem a képzelet vagy maga-csinálta világ légüres terében mozog, hanem maga is az irgalmasságnak szent lelkű szolgája volt. Meglep az az energia, mellyel új meg új motívumokat és erőt sugároz az annyira áldozatos szociális tevékenységre, és az a hatalmas erő, mellyel a világháborúnak komor háttérét és feladatait eleven és éltető lelki szálakkal beleszövi a szociális gondolkodás és tevékenység e fölséges kátéjába.

Külső szempontok hozták össze ezt a két művet egy kötetbe – és szimbólum lett belőlük. Ez Prohászka: a szédítő tudású, biztos logikájú és szívós gondolkodó, aki nem tér ki egy probléma elől sem, amit a kor és a szellem örök forrásai fakasztanak, és egyben egyetemes fogású, lánglelkű apostol, aki egész életével beleáll Isten országának szolgálatába és erre a szolgálatra szánja összes fölséges tehetségeit, köztük ritka varázsú tollat is.

2. kötet: A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat

Horváth József, 1837-ben meghalt kalocsai kanonok alapítványára, melynek annyi jeles művét köszönheti a magyar hittudományi irodalom, a Pázmány-egyetem Hittudományi Kara 1889 decemberében első ízben, rá egy évre másodízben pályázatot hirdetett a Bűnbánat szentségének tudományos, de egyben szélesebb köröknek szánt tárgyalására. A 800 forintos pályadíjat a Kar 1893. jún. 16-i ülésében egy másik, sokkal terjedelmesebb művel szemben odaítélte a „Poenitet et facto torqueor ipse meo” jeligés műnek; szerzőjéül kitűnt Prohászka Ottokár dr. esztergomi teológiai tanár, aki mögött akkor már tízéves irodalmi múlt állott, mely új tartalmával és hangjával egyre szélesebb hullámgyűrűket vetett a „Magyar Sion” centrumából.

Kisfaludy Á. Béla dogmatika-tanár (kinek utódja lett Prohászka az egyetemi katedrán 1903-ban) hivatalos bírálataban azt mondja róla: „Fölfogása és tárgyalási módja mindenben éppen ellenkezője az elébb méltatott pályaműnek. Felöleli ez is az egész pályatételt, de nem a szokásos iskolai keretben; a tárgyat illető irodalmat ez is ismeri és föl is használja, de nem mondatokat idéz rőf számra, hanem az adatokat és eszméket dolgozza föl; az alárendelt kérdések fejtegetését általában rövidre fogja – és végre nemcsak élvezetes nyelven, de oly emelkedett s egyszersmind tömört stílusban, a koncipiálás annyi önállóságával dolgozik, hogy irodalmunkban szinte meglepetés számba megy”.

Többet mondhatott volna. Hisz első tekintetre föltűnik e műben a szív mélységeinek, legfinomabb mozdulásainak is szokatlan beleérzéssel való meglátása és megrajzolása, mely itt a teológiát csakugyan aszketikává, a dogmatikát lelki olvasmánnyá avatja; valami egészen újszerű plasztikai erő, mely a száraz szövegmagyarázásokba, teológiai levezetésekbe, sőt iskolás vitákba is meleg életet tud önteni, és a múltat úgy támasztja föl, hogy az élet közvetlenségével szól. Amit az előszóban ígér: „Különösen pedig arra törekedtem, hogy a keresztény bűnbánat mint a vezeklő szellem valóságos élete domborodjék ki a történelem adataiból”, azt fényesen beváltja.

S ez az életszerűség, mely a teológiát mint talán Pázmány óta soha magyar nyelven, egyben vonzó olvasmánnyá teszi, sehol nem csorbítja a mű tudományos értékét. Ma sem talállok erről a kérdésről a teológia világirodalmában jobb összefoglaló monográfiát. Spekulatív tárgyalásához nincs mit hozzáadni a mai tudósnak sem; és az utolsó évtizedekben fáradhatatlanul dolgozó történeti és irodalmi kritika is csak jelentéktelen kiigazítani valót talál (lásd a kötet végén a jegyzeteket). A lángelme itt a kutatás és az adatok gyérebb világánál is csodálatos biztonsággal látott.

Meg is volt a megfelelő irodalmi sikere. 1894-ben látott napvilágot az első kiadás; 1902-ben a második, 1908-ban a harmadik (mind a három Buzárovits Gusztávnál Esztergomban; teljesen egyforma szöveggel). 1924-ben Sebes Ferenc dr. piarista teológiai tanár kiadásában a Szent István Könyvek közt megjelent egy rövidített kiadása. Szorosan teológiai könyvnél ez az újabb magyar könyvtörténetben elég ritka jelenség.

3–4. kötet: Föld és ég. Kutatások a geológia és theológia érintkező pontjai körül I–II.

Ez a könyv néhány rövid összekapcsoló bekezdést leszámítva, egész terjedelmében megjelent a Magyar Sion 1900. és 1901. évi folyamaiban, az első XI fejezet Modern geológia címen. Új tördeléssel, három térképpel és a remek előszóval ellátva önálló könyv alakjában 1902-ben látott napvilágot (VIII és 523 nagy nyolcadrét lap). Még ugyanebben az 1902. esztendőben megjelent új szedésben 450 lapon a második, 1906-ban ugyanígy (térképek nélkül) a harmadik kiadás. A három kiadás szövege teljesen azonos. Az 1912-ben megjelent

negyedik kiadás alakilag egyezik a harmadikkal, de hiányzik belőle a XVII. fejezet. Mind a négy kiadás Buzárovits Gusztáv kiadásaként jelent meg Esztergomban.

Ez a könyvészeti adat szavaknál világosabban megmondja, milyen fogadtatásban volt része az olvasóközönségnek. A természettudományos szakkörök komoly tisztelettel és érdeklődéssel vették, dicsérték tudományos elfogulatlanságát; a teológiai körök ujjongtak. „Ünnepe van a magyar theológiának”, mondotta a Hittudományi Folyóirat bírálója.

Mi sugalmazta ezt az ünneplést? Mi maradt meg és mi fog megmaradni belőle? Miért tér el a negyedik kiadás az előzőktől?

Aki Prohászkaiban a nem múltó irodalmi értékeket keresi, talán némi aggódással veszi észbe, hogy legterjedelmesebb önálló műve természettudományos tárgyhoz van kötve, s hozzá még a legforrongóbbak, radikális változásoknak leginkább kitettek egyikéhez. Mintha ezzel el volna döntve ennek a könyvnek is a jövő sorsa. Maga a szerző azt mondja: „A kritika erősen rázza a csinált rendszernek vas-eresztékeit, s a fejlődő tudomány sok lapot szakít majd ki ebből a képeskönyvből” (melyet a geológia rajzol 3. l.). Ma, éppen huszonöt évvel első megjelenése után, nem elavult-e máris tartalmának legnagyobb része?

Igen, ez az aggodalom alapos volna, ha itt természettudományos, sőt általában szoros értelemben vett tudományos művel volna dolgunk. A tudomány föltartóztathatlanul törtet előre, és a merőben tudományos mű, ha ma megannyira ünneplik is, holnap már tegnapi lesz, és egy Humboldt Kosmos-a is száz évvel születése után könyvtári tárgy. Azonban Prohászka nem akart geológiát írni: „Úgy jártam el, mintha geológiát írnék, – pedig azt magamnak sohasem arrogáltam” (2. l.). Hanem „e fejtegetések előtttem csak oltárlépcső-számba mentek, melyeken fölhaladva meggyűjthatjuk már a legfőbb ismeretnek s egy mindent összefoglaló világnézetnek szent lángját. Célom nem az volt, hogy tudományos geológiai fejtegetéseket írjak, hanem meg akartam világítani a geológiai tanokat a természetbölcseletnek és a kereszténységnek fényével” (II. 170 l.). Neki a föld betű szerint oltárlépcső, mely Isten fölséges templomába vezet, és a geológia mécses, melyen a saját zsenijének lángja gyullad ki s árasztja el új világgal a kinyilatkoztatásnak, a hitnek templomát; s ezeket a lángokat ki nem oltja a tudomány és a rendszerek változása. A szaktudomány elévül, a bölcselet és művészet örökifjú.

Prohászka a geológia arra való, hogy fölüsse neki az Isten képeskönyvét, melynek kusza vonásait szuverén biztonsággal, meglepő kritikával betűzi, kibetűzhetetlen jeleit pedig a lángelmének időt múltó biztos intuíciójával tudja értelmezni.

Itt tehát azzal a meglepő jelenséggel állunk szemben, hogy a nem-geológus Prohászka a kezdőt jobban igazítja el a geológiában, mint a szakemberek, mert nem köti magát elméletekhez, sőt a szaktudományos részletek ballasztjához sem, hanem az alapgondolatokat dolgozza ki a bölcseletnek biztos fogásával és iskolázottságával, és tárja föl az elsőrendű írónak utolérhetetlen előadó művészetével. A szakember ma is csak alárendelt részletekben találna itt tartalmilag kiigazítani valót, az olvasó pedig a drámai előadás sodrában szinte észrevétlenül, fáradság nélkül tanul bele a föld és az élet történetébe.

A műnek alapvető *tartalma* és tendenciája már természeténél fogva olyan, hogy nem évülhet el.

Nem évül el az Isten-szeretés, mely itt tüzet fogott a természet mélyebb megértésénél és ellenállhatatlan erővel hat az olvasóra; nem évül el a Teremtés nagyságának az a közvetlen megsejtése, mely ennek a tudomány színeibe öltöztetett Divina Commedia-nak plasztikai jeleneteiről árad az olvasóba; s nem évül el az az író művészet, melyben itt talán elsőízben találta meg magát egészen Prohászka írói egyénisége, s mely ezt a könyvet a magyar irodalomban páratlan olvasmánnyá teszi.

Nem évül el a mű *tendenciája*: hidat akar verni, a megértésnek és hitnek hídját az előretörtető ifjú természettudomány és természettudós számára, és hidat az Írásnak és dogmának hívó és egyben tudományos megvallása számára. Ez a program Origenes óta él, és

le nem kerül többé a napirendről, míg lesznek emberek, kiknek a hit és gondolkozás egyaránt igénye. Mintaszerű az az optimizmus, megértés és szeretet, mellyel Prohászka ezt a föladatát vállalja olyan időben, mikor az éppen nekiserdült fiatalos természettudomány nem ismert szerénységet, és mikor az idegessé vált teológusok, ki megriadva, ki gyanakodva, ki meg harcrakészen, ajtót mutattak a sokszor hetvenkedő természettudománynak.

Áradáskor hidat verni nem könnyű és nem mindig veszélytelen dolog. Ezt Prohászkanak is kellett tapasztalnia. A természettudományos leszármazás-elméletnek legkényesebb kérdése az ember (testi) származása; és az ütköző a Genézis második fejezetének az első ember és az első nő teremtését tárgyazó elbeszélése. Prohászka apostoli buzgalmában úgy gondolta, hogy olyan magyarázatért kell síkra szállnia, mely lehetőleg csökkent a teológia és természettudomány között a sűrűlődségi felületet. S jóllehet ebben a törekvésében olyan elődökre utalhatott volna, mint Szent Ágoston (Gen. ctra Manich. II. 12, 17), nem keveseknek nézete szerint a Szentírás betűszerinti értelmétől a megengedhetőnél jobban eltért. Mindjárt művének megjelenése után hallatszottak ilyen kritikai hangok, melyekre ő szokása szerint nem válaszolt. 1911. dec. 15-e után, jóllehet az Officium decretuma ezt a könyvét nem érintette, a negyedik kiadás csak a kérdéses résznek (a XVII. fejezetnek) elhagyása mellett vált lehetségessé.

Azóta a teológiai fejlődés segített tisztázni az itt szóba jöhető dogmatikai és exegetikai kérdéseket, a hangulat nyugodtabbá vált; és ma már nem nehéz a jóakarátú embereknek a legteljesebb méltányosságot tanúsítani az apologétával és apostollal szemben, akit sem itt, sem egyéb állásfoglalásában sohasem vezetett ellenmondás vagy újítás viszketege, hanem a lelkek megnyerésének apostoli, igazán katolikus vágya. Lásd egyébként a jegyzeteket, különösen a 9–12-t. –

Prohászka génuszát a geológiával való foglalkozás hatalmasan megtermékenyítette.

Akkori tanítványaira felejthetetlen hatást tettek azok az új perspektívákat nyitó kitérések, melyeket dogmatikai előadásaiba szőtt. A *Zászlónk* útján a tanulóifjúságnak is megnyitotta a lelki ségnek, tüze sebb Isten-szeretésnek és élet-tisztelésnek ama forrásait, melyekből ő maga oly bőven merített. Gondolom, Prohászka írásművészetének e kedves dokumentumait a legtöbb olvasó nem szívesen nélkülözné.

Előadásaiban és írásaiban ettől az időtől kezdve sűrűn találkozunk geológiai utalásokkal és analógiákkal.

S hogy az egyszer meghódított területet nem hanyagolta el többet, annak csattanó bizonyítéka a függelékben olvasható az a két cikk, melyekben Hans *Hoerbiger*nek „jeges” elméletét ismertette. Hans Hoerbiger, akkoriban a krassó-szörényi bányavidéken alkalmazott osztrák mérnök, 1895 őszén budapesti ismerőseinél érdeklődött természettudományosan képzett, megértő lelkületű pap iránt, kivel megbeszélhetné már akkor alakulóban levő kozmogoniai elméletét s annak teológiai és lelkiéleti vonatkozásait. Prohászka-hoz, az akkori esztergomi teológiai tanárhoz utasították. A püspök azóta állandó érintkezésben maradt ezzel az impulzív, apokaliptikus betétektől nem mentes, göcsörtös lelkületű emberrel – apostoli lelkének annyi ezer mellett nem utolsó dokumentumául. Hogy azonban szellemi függetlenségét vele szemben teljesen megőrizte, annak fényes bizonyítékát szolgáltatja a Föld és Ég és a Függelékben (ÖM IV. kötet, 216. lap) található kis cikk, melyre Hoerbiger nem is mulasztotta el 1903. okt. 29-én kelt levelében kifejezést adni méltatlankodásának, sőt csalódásának.

Az ember Prohászka iparkodott mindenkinek mindene lenni, hogy sokakat megnyerjen Krisztusnak; az író és gondolkodó Prohászka sem akart kioltani egy füstölgő mécsbelet sem; igazi gyönyörűségét azonban csak akkor lelte benne, hogyha legalább egy sugarával bevilágított az örök hazába. Neki a föld is csak az Ég tornáca volt, s a geológia csak a teológia akolithusa.

5. kötet: A diadalmas világnézet

A Diadalmas világnézet-nek ugyanaz a keletkezéstörténete, mint az Isten és a világ-nak, s a Föld és Égnek: a Magyar Sion-ban megjelent cikksorozatnak könyvkiadása. Azonban ennek a könyvnek a két másikkal szemben az a sajátossága, hogy nagyobb méretű átdolgozás nyomait viseli. Egészen új a fölséges előszó. Az első 20 fejezet a Magyar Sion 1902-i évfolyamában jelent meg Két világnézet címmel; a könyvalakban itt-ott csekélyebb retusírozás nyomai észlelhetők. A XXI–XXIII. fejezet a Magyar Sion 1903-i évfolyamában Egyház és modern világ címmel megjelent cikkeknek ugyanolyan jellegű lenyomata; a XXI. fejezet azonban a cikk végéről a könyvben előre került és több bővítést meg simítást kapott. A XXIV. és XXV. fejezet a Magyar Sion 1899-i évfolyamában A XX. század szociális irányzata címmel megjelent cikknek irodalomtörténetileg nem érdektelen átdolgozása: néhány bekezdés kimaradt; helyükbe egészen új részek jöttek, melyek a jelen fejezet-címekben kifejezett vezérgondolatokat voltak hivatva jobban kiemelni. Némely megmaradt rész enyhe átdolgozásban részesült.

Az első kiadás nemcsak új tördelés (kis nyolcadrét, XVI és 412 lap; 1903), hanem új szedés is. A második kiadás megjelent 1906-ban (nagy nyolcadrét, XII és 292 lap), a harmadik 1912-ben (nagy nyolcadrét, XII és 309 lap); mind a három Esztergom, Buzárovits Gusztáv kiadása. A negyediket 1925-ben adta ki a Vörösmarty nyomda, Székesfehérvárt (XII és 216 lap). Mind a négy kiadás teljesen azonos szövegű.

Amit ez a keletkezés-történet mutat, azt nem nehéz a tartalomból is megállapítani: az első 23 fejezet *egységes koncepciónak egyöntetű alkotása*. A XXI. fejezet elméleti része corpus alienum-ként hat, hasonlóképpen – nem tendenciájában, hanem irodalmi jellegében a XXIV. és XXV. fejezet.

Ez az egységes alkotás irodalmi tekintetben egészen sajátos, kiemelkedő helyet foglal el Prohászka irodalmi művei közt.

Ami Prohászka-ból az esztergomi visszavonultság áldott csöndes éve alatt kiérlelődött, az itt mind kezét fogott ritka remeklésre: régi igazságok diadalmas bajnoka és új irányok satekintetű prófétája, a lélekjárás minden mozdulását ismerő és a lelki kínok minden vonaglását megérző lelkiatya, az ész és szív minden húrján teljes biztonsággal játszó tüneményes konferencia-teremtő, a természetnek, életnek és kegyelemnek ihletett énekese itt az élmények mélységével, a gondolatok ragyogó eredetiségével, a meggyőződés és felsőbbbséges szellem sugallta nemes retorikával, kimeríthetetlen alakító erővel olyan művet alkotott, minőt a magyar irodalom addig nem ismert; művet, melyben egyesül Kölcsey nemes lendülete és heve Vörösmarty dús lelkületével, Széchenyi pátosza Gyulai Pál klasszikus művészetű egyszerűségével, Petőfinek mindig rohamra kész demokratisága Kemény Zsigmond szellemi előkelőségével... S mindez a lelkiség, az evangélium, a katolikum szolgálatában! Valóban, ilyen hangokat még nem hallatott a magyar nyelv!

A Diadalmas világnézet óriási jelentőségű és kihatású irodalmi tett, melyet csak azért nem lehet Prohászka művei közt *első helyre* tenni, mert az ő szellemi arcképe is, miként a testi, a kivételes nagyokat jellemző plaszticitással folyton új meg új gazdagságokkal lep meg. A Diadalmas világnézet-be a negyvenöt éves, férfikora virágjában álló Prohászka bővíti belé gazdag mély egyéniségének egész színpompáját; de még nincs, még nem lehet meg benne az Élő vizek forrásá-nak szeptemberi tölgyerdő-szerű érettsége és az örökkévalóságba nőő, a végtelent szinte szemléltető egyszerű mélysége.

Azt azonban el lehet mondani, hogy a Diadalmas világnézet Prohászka *legegényibb* műve. Maga mondja, hogy itt nem akar magáénak vallani mást, mint az igazi monachos-nak, az egymagában járónak lantját. Valóban, a Diadalmas világnézet-be behárfázta a maga kimélyült, egészséges, kegyelemmel átitatott, zseniális, diadalmas nagy egyéniségét. A Diadalmas világnézet a negyvenöt éves Prohászkanak tökéletes arcképe.

S ezzel egészen sajátos apológiáját adta az örök evangéliumi igazságnak, ő óvást emel ugyan az ellen a gondolat ellen, hogy apológiát ír. S csakugyan nem írt apológiát sem Bellarmin vagy Schanz súlyos fegyverzetének stílusában, sem Chateaubriand, vagy akár csak Duilhé de Saint-Projet vagy Bougaud szellemében. Azonban egy diadalmas egyéniség maga is páratlan apológia. „Mikor Marius Victorinus, a kristály jellemű, felsőbbbséges szellemű római szenátor megtért – mirante Roma, gaudente Ecclesia: Róma álmélikodott, az. Egyház nem tudott hová lenni örömeiben. Mikor Newman, a XIX. század egyik legfinomabb szelleme, konvertált, az angol katolicizmusnak nem sejtett új erői és kilátásai nyíltak. Egy ilyen név századokra dönti el a szellemek csatáját, és századokon túl szabja meg a vezérségre hivatottak orientációját”.

S a Diadalmas világnézet-ben az örök igazság a nagy egyéniség sajátjaként a tökéletes művészet színeiben jelenik meg. Ez az apológia a világirodalomban is páratlanul áll. *Szent Ágoston* Vallomásaira lehetne gondolni. Azonban Szent Ágoston műve sokkal inkább magán viseli a küzdelmes lélek sebforradásait, semhogy a Diadalmas világnézet egyöntetű, varrat nélküli „egészség”-ének pendant-ja lehessen. Az ember önkéntelenül *Dantera* gondol, mikor ilyen jellemzéseket olvas: „Mikor e művek (a skolasztika klasszikus alkotásai) elkészültek, az emberi szellem kifonta és kiszőtte összes értelmi tartalmát, s mikor már nem pergett az orsója, ölbe tette kezeit és szószátyárrá lett” (77. lap). Csakis Dantehez lehet hasonlítani azt az erőteljes felsőbbbséges egyéniséget, mely a hit igazságait nemcsak nem tekinti magától idegeneknek, hanem annak az erőteljes egyéniségnek kohójában egészen eredeti, bűvös ragyogású zománcba vonja – nemcsak, hanem erőt érez arra, hogy ennek vértetében diadalmasan megjárja a világnézetek és szellemek minden poklát és vélt mennyországát. Voltaképpen azonban csak *Platon* javakorabeli dialógusaiban, a *Phaidros*-ban, *Symposion*-ban találok a gazdag szellemnek, túlárado üde életnek és fogyhatatlan alakító erőnek azt a frigyét, mely egy műbe nem-öregedő ifjúságot önt, és az írásművet időtlen időkre szóló tette varázsolja.

Időtlen időket mondok. Prohászka ugyanebben a munkájában talán inkább, mint másutt figyeli korának széljárását. De itt is annak a felsőbbbséges vates-nek bizonyult, akit csak a következő nemzedékek fognak teljesen igazolni. „A szél fordul” – ez volt első megállapítása. S a szadduceusok akkoriban hajtogatták a fejüket: dehogy fordul! S a világháború és az utána következő idők a hályogszeműeknek is megmutatták, hogy javában benne állunk a nagy világtörténeti fordulóban. – Természetes, hogy a diagnózisok és prognózisok mélyen a kor talajába eresztik gyökerüket. De a lángelme megállapításai túlélnek a korokat. Hisz a szellemi élet kulisszáit örökösén ugyanazok az akarások, erők, feszülések, tragikumok mozgatják.

Ezzel a meggondolással vettem föl a függelékbe a kortörténeti betétektől nem mentes, ma már elfeledett dolgozatot: „Harc a félszedségek ellen”. Hosszú, kínos hallgatások után ez volt az első diadalmas harsonaszó a magyar Sion ormáról. Az odaadó olvasó egykettőre meg fogja állapítani, hogy hangja teljesen a Diadalmas világnézet hangja, tendenciája a Diadalmas világnézet kivirágása.

6–7. kötet: Elmékedések az evangéliumról I–II. Élő vizek forrása

Prohászka az *elmékedés embere* volt. A mélységes lelki csendnek és az Istenben való elmerülésnek medencéibe gyülemlettek meg nap-nap után a kegyelemnek és buzgóságnak ama forrásvizei, melyekkel annyi lelket és a magyar életnek annyi területét folyton megtermékenyítette és üdeségben tartotta. Amit mint a Germanicum növendéke megtanult (I. Utak és állomások, ÖM XVI. kötet, 178. kk. II.), az második természetévé vált: rendszeres, legalább félórás – idővel hét-három óra is lett belőle – elmékedéssel kezdi a napot. Az

elmélkedés ajánlása mindig lendületet adott tollának (I. Magasságok felé, ÖM VIII. kötet, 259. kk. II.) és szárnyakat papnevelői tevékenységének.

Tizenkét évi esztergomi spirituálissága alatt fáradhatatlan volt az elmélkedés tanításában. Nap-nap mellett adta a „puncta”-t, melyeknek híre, mint az örökmécses világa az éj homályán át kiszüremkezik a vidékre, már akkor messze elhatott a haza ifjú levitái körében. Főleg ennek az elmélkedés-mesteri tevékenységnek irodalmi leszűrődése az „Elméledések az evangéliumról”, ma egyike a legelterjedtebb és leghasználtabb magyar könyveknek, mely alighanem hivatva van Prohászka nevét legmesszebb kivinni a haza határain kívül és megőrizni a jelen nemzedéken túl.

Mi ad az Elméledéseknek ilyen kiváló értéket és biztosít nekik annyira különleges helyet a lelki irodalomban? Úgy tetszik, főleg három mozzanat.

P. Pourrat *La spiritualité chrétienne* című (eddig három kötetes) munkájában fölpanaszolja, hogy mindeztideig nincs igazi aszketikánk *világi hívők számára*. A klasszikus művek vagy szerzeteseknek vannak szánva, vagy pedig, mint a Filothea is, a kolostori élet „rövidített” kiadását iparkodnak a világi hívekbe átlántálni. Ha Pourrat ismerné az Elméledéseket, másként ír. Itt megtalálta volna a világi híveknek való klasszikus aszketikát, mely tapodtat sem enged a régi katolikus aszketikai ideálból s mindamellet egyetemesebb, közvetlenebb, létszerűbb, mint a fogadalmas állapotban élőknek szánt művek. Az élet vásári forgatagában élő politikus és katona, a nyűgös munkában görnyedő hivatalnok és kalmár számára itt biztos irányítással és biztató távlatokkal nyílnak meg a Krisztus-követés útjai, akárcsak a pap vagy szerzetes számára.

Aki elmélyed az Elméledésekbe, lassan arra a mélységes meggyőződésre jut, hogy Krisztus tökéletes követése végett nem kell kibujdosnia ebből a világból, s nem kell otthagynia életpályáját, főként pedig – s ebben látom az Elméledések másik sajátos értékét – nem kell megtagadnia a természetnek és kultúrának amaz értékeléseit, melyeket az európai emberiség négyszázéves keserves vajúadásban helytállóknak talált. Prohászka miként egész életében és élete egész művében, úgy itt sem töri össze a természetnek, az életnek, a művészetnek nemesebb értékeit, hogy azok romjain építsen természetfölötti életet, hanem a teljesen megszentült lélek szuverén biztonságával mindezeket az értékeket megkereszteli és rákényszeríti, hogy a Krisztus-követésnek váljanak engedelmes szolgálivá. Mindamellet a hit világosságától teljesen átjárt lélek realizmusával az eredeti bűn sötét háttéréből nézi és ismeri az emberi szívnek és életnek minden gyengéit, a szenvedélyek valamennyi útvesztőit, a vágyak összes szirtjeit, a modern életnek minden laposságát és hazugságát, s valami döbbenetes konkrétséggel és határozottsággal vezet rá, hogy „hoc genus non eicitur nisi in oratione et ieiunio”. Így azután hódító szintézisét adja a soha idejét nem múló régi, kemény veretű, önmegtagadó aszketikának és a való értékeket igenlő, e világban Isten országát diadalmas optimizmussal építő világfölényességnek, mely Prohászka későbbi műveiben is páratlan gazdagsággal és elragadó erővel buzog és eligazít minden lelki nehézségben, belevilágít a szív minden zugába és az örök csillagok alá állítja a modern élet minden megmozdulását.

Ezáltal az Elméledések a Krisztusért vívódó modern lélek mentorává válnak. Sokan vannak úgy, mint az a svájci pap, aki Prohászka nevének hallatára előhúzza az Elméledések egy egészen elnyűtt német példányát és azt mondta: „Ebből élek”.

Még egyet: sok évvel ezelőtt Prohászka egy fiatal papnak, aki elmélkedési könyvet kért tőle, azt mondta többek között: „Az elmélkedés művészet; azt nem lehet megtanulni, abba bele kell találni”. Ehhez a művészethez Prohászka értett, mint alig valaki! Amit egy zseniális gondolkodó, fáradhatatlan samaritánus, ősi buzgóságú és látóköri apostol, nagyszabású lelkivezető, misztikus tűzű imádkozó és Isten-áldotta alkotó tehetség a katolikumból mélységes hitének soha el nem boruló fényében megélt, az az Elméledésekben tökéletes harmóniájú dalba szövődött; dalba, melynek minden egyes akkordjából tisztán kicsendül a

vezérhang: a Krisztusból való élet fensőbbiséges ereje és boldogsága, s a 465 canzone együtt aztán az evangélium szerinti katolikus életnek hatalmas cantico-jává fokozódik, mely okulást és egyben erőt és vigaszt bűvöl a lélekbe.

Mert hát Prohászka nem akar tanítani olyant, amit nem lehet tanítani; hanem páratlan plasztikai tehetségével megcsinálja azt előttünk; végig csinálja minden helyzetben és minden variációban, és akiben csak kevés jóakarát és fogékonyság is van, hova-tovább utána csinálja. Így lett ő a mi imádságos életünknek is protagonistes-e.

Az *Élő vizek forrása* ugyanezeket a kiválóságokat sajátos változatban mutatja be. Körülbelül úgy viszonylik az Elmélkedések-hez, mint Platon legérettebb dialógusai a virágkorbeliekhez, mint Faust második részének legjobb darabjai az első részhez. Itt egy leszűrődött és sűrített misztikai bölcsesség szól klasszikai érettségre emelkedett egyszerűségben és erőben. Az Élő vizek szerzője, lap-lap után látni, ennek a földi életnek minden vonatkozását teljesen átjárta az evangélium szellemével, és eljutott a bölcsességnek arra a magaslatára, mikor a gondolatok, élmények és érzések beláthatatlan tarka sokasága egy gondolatnak, egy élménynek tiszta egységébe olvad, hogy onnan mint szüzi és mégis termékeny erőcentrumából folyton előtörjön fogyhatatlan gazdagságban, – mint a színek tarka világa betér a fehér napfény egységébe, hogy onnan folyton a szívárvány színgazdagságával bontakozzék ki.

8. kötet: Magasságok felé

Amit ez a kötet nyújt, annak elenyészően csekély részét tartalmazza az 1911-ben az Élet kiadásában megjelent hasonló című kiadvány.

Mi hozta ide együvé ezeket az annyira különböző dolgozatokat? Nem lesz nehéz észrevenni, hogy valamennyit egybefűzi egy egészen különös, ritka szép aranyfonál: valami egészen sajátos, mély és meleg, misztikai közvetlenségű áhítatosság, mely lánggra lobban az életnek vagy természetnek, meghatározott helyeknek vagy a kultúrának egy-egy jelenségén és azután ezeket a természet- vagy életszerű kiindulásokat és a rajtuk költ mélységes vallási gondolatokat és élményeket a legnemesebb és leggazdagabb költészet szín- és hangtűztengerébe meríti. Így a természet és kegyelem, élet és elmélődés, gondolat és költészet, teológia és művészet oly eredeti szintézisbe lép, melynek párját keresni kell. Nem túlzás, ha azt mondom, hogy a világirodalom kevés művet ismer – ide számítva a legnagyobb neveket –, ahol ekkora helyen ennyi szépség és mélység volna együtt.

Prohászka írói génusza itt ragyog fel a legeredetibb és legintimebb színben és – ez külön figyelmet érdemel: egészen új irodalmi műfajokat teremt, melyeket nem lehet elhelyezni az iskolák szokott kategóriáiba, és amelyeknek pendant-jait nem oly könnyű megtalálni a világirodalomban sem. Nincsenek itt elbeszélések, leírások, természetképek, de nem is elmefuttatások vagy elmélkedések. Ezek egy Isten kegyelméből való hívő, áhítatos, katolikus jámborságú lángelmének teljesen eredeti adekvát megnyilvánulásai; egészen sajátos himnuszok, elégiák, ditirambok és dalok ezek, melyekben kifejezésre talál mindaz, ami ezt a gazdag húrú, rendkívül érzékeny lelket eltölti, mikor megihleti Isten kegyelme, amint az átszűrődik az élet, természet, történelem, emberi küzdés kozmoszán. Mindezt énekli úgy, amint éli és amint énekelnie adatott; énekli úgy, hogy hova-tovább beleéneklő hallgatóiba a maga áhítatát, hitét, nemes reményét, férfias megszentülési-akarását.

Így megszületett itt a *lelkiolvasmány* egészen eredeti páratlan formája, melyben szinte fogható közelségben lép elénk az a meglátás: miképp egyesült Prohászkaiban az író és apostol.

Hogy itt egy autochthon írói πάθος ontja apadhatatlan kútforrásból kincseit, aziránt pillanatig sem lehet kétségben, aki egyszer személyes viszonyba lépett az alkotó géniusszal. Az nem is lepődik meg, hogy itt lesheti meg ama ritka ünnepi órákat, melyekben a géniusz a

legmagányosabb és legmagasabb magaslatain jár, és mégis – s talán épp ezért – a legeggyetemesebben érthetővé válik. Biztos vagyok benne, éppen ennek a kötetnek nem egy darabja elég hamar át fog menni az iskolák olvasókönyveibe.

De hogy Prohászka írói pátosza az apostol szolgálatában áll – nemcsak, hanem az apostol feladataitól kapja a leghatásosabb impulzusait, ennek csattanós bizonyosága az a tény, hogy ezek a dolgozatok csaknem mind külső indításra születtek: a mindig apállyal küzdő katolikus szépirodalmi, időszaki sajtó kopogtatása készítette az adakozni mindig kész Prohászkát, hogy itt is „adjon”. Sőt ez a külső körülmény különös módon belejátszott ezeknek a dolgozatoknak a műfajába is: a szerkesztőknek többnyire meghatározott terjedelmű dolgozatokra volt szükségük, és így Prohászka az elé a feladat elé volt állítva, mint a Sistina mennyezetének festője: adott keretek között kellett elhelyeznie azt a világot, melyet művészi génusza fölépített magában – nem érdektelen tanulmány az irodalombúvárok számára.

A dolgozatok csoportosítása tárgyszerűen kínálkozott. Hogy a Szent Ignác lelkigyakorlatainak szellemét tárgyzó dolgozat tartalomban és formában ide való, ezt, gondolom, fölösleges külön igazolni.

9. kötet: Világosság a sötétségben. Pásztorlevelek

Az a Prohászka, aki annyit és oly tüzrel hordta szívében és ajkán Xavéri Szent Ferenc szavát: „Lelkeket adj nekem, lelkeket!” és aki harminc éven keresztül régi és új utakon ennek a szent szenvedélynek szolgálatába állította zsenijének minden fényes tehetségét: mikor IX. Pius pápa akaratából a székesfehérvári püspöki székre került, híveivel szemben nem is gondolhatott másra, mint hogy *lelküknek* lett püspöke: episcopus animarum vestrarum...

Ő, aki a keresztény lélek Isten-fiúi méltóságáról olyan mélyreható meggyőződést táplált, nem gondolhatott mást, mint hogy hívőinek a legjobb lelki táplálék is éppen csak elég jó. Nem habozott tehát lelki életüket a gyökérszerű, alapvető nagy kinyilatkoztatott igazságokra beállítani, nevezetesen az Úr Krisztusban való misztikai egységre; sőt a modern élet kikezdettségének világos tudatában vállalkozott arra, hogy – miként korábbi hallgatóságánál, az ország értelmi elitjénél – a hit alapjait biztosítsa: Isten léte és jelenléte, a lélek halhatatlansága, a kegyelem valósága, a vallási alapélmény elemzése – ezekkel a témákkal mert és tudott egyszerű hívei elé is állni.

Ilyenformán ezeknek a pástorleveleknek – csak a tisztán elvi jelentőségük kerültek bele ebbe a gyűjteménybe – a lapjairól és soraiból kibontakozik egy olyan püspöknek a képe, mint voltak a régi dicső egyház nagy püspökei: Nagy Szent Vazul, Szent Ágoston, Nagy Szent Gergely, akik a püspökség hierarchiai tekintélyét az egyéni szellem kiválóságával elevenítik; amikor leülnek a templomuk apszisában álló püspöki székre, tanításukból a hierarchiai tanító tekintély, a génusz fénye és a szuverén lelki vezér ereje szól.

Aki Prohászkát csak egyebűn ismeri, annak kutató tekintetét itt főleg két dolog köti le: A korszakalkotó, úttörő budapesti konferencia-szónok, akit kemény egyszerűsége és apostoli bátorsága miatt Savonarolához mertek hasonlítani, mily felsőbbrendű magatartással ölti fel a püspöki palástot; és: ez a szédítő magaslatokon járó sas miképp változik át a fiait szárnya alá váró anyatyúkká. Ezekből a levelekből is folyton elővillan a lángeszű gondolkodó és alakító, aki a legmagasabb igazságokat is szinte fogható közelségben és szemléletességben rajzolja elénk; de ámulattal nézzük a felsőbb művészetű pedagógust is, aki tejjé és kenyérré tudja tenni a hitnek legmélyebb titkait is, aki biztos fogással bele tudja kapcsolni az Isten országának igazságait és követelményeit az egyszerű ember életszemléletének legszilárdabb pilléreibe, s aki zseniális leleményességgel az annyira elszegényedett magyar élet talajában is meg tudja találni azokat az ott maradt gyökérszálakat, melyekből melegebb és gazdagabb hitélet fakadhat.

Nincs a hívő magyar nép – egyszerűek és tanultak – számára jobb és gyümölcsösebb lelkiolvasmány, mint ezek a pásztorlevelek, melyek egyben ennek a hányatott korunknak is örökre beszédes okmányai lesznek.

10. kötet: Korunk lelke

Prohászka ritka zsenialitása és gondviseléses szerepe a vátesznek és apostolnak sajátos, eredeti egysége. Neki megadatott ismerni e kor jellegét, értelmezni jeleit a kinyilatkoztatás örök igazságainak világánál, utat mutatni és nyitni az életrehivatott jövő számára.

A „Korunk lelke” ennek a páratlan váteszi kiválóságnak egyik irodalmi tükre. Az itt összegyűjtött dolgozatokban ugyanis Prohászka feltárja, értékeli és az örökélet mérlegén megméri azokat az eszméket, indítékokat, érzelmeket, vágyakat, célokat, melyek ott élnek és hatnak korunk áramlásainak fenékhullámaiként, melyek mint lélek a testet éltetik, kormányozzák, értelemmel ékesítik ezt a kort.

Ezt a feladatot irodalmilag és gyakorlatilag jól megoldani a legnehezebb dolgok egyike; ezért az irodalom és kultúrtörténet legritkább jelenségei közé tartozik.

Már ahhoz is egészen különös szenzórimum kell, tehát Isten ajándéka, melyet tanulmány és gyakorlat gyarapíthatnak, de meg nem adhatnak, hogy valaki a történeti valóságok szinte kozmikus arányú nagy vásárából biztos füllel kihallja a vezérhangot, s hogy úgy mondjuk, hű keresztmetszetét adja korának; ahhoz pedig éppenséggel divinatórius látás és érzék kell, hogy valaki a még alakatlan, sokszor idéltlen, a múlt humuszával, sőt gazával összekevert és összenőtt jelen eszmecsírákból kinézze a jövőre hivatott, történelem-csináló tényezőket. Egészen ritka irodalmi kvalitások híján lehetetlen elrajzolások, torzítások és csorbítások nélkül rövid dolgozatokban, sokszor néhány mondattal és szembeállítással megjellegeni egy kort, mozgalmat, irányt, nézetet. A próféták hite és karizmája nélkül senki sem vállalkozhatik arra, hogy a kavargó jelent, a jövőre irányuló küzdelmeket és reményeket az egyedül reális mértékre húzza, az egyedül üdvös csillag alá állítsa, vagyis az örök isteni igazságoknak időben való vetületeit és feladatait biztos kézzel kiemelje bennük és belőlük. S végezetül az apostolnak reménye, törhetetlen buzgósága és nagyszívű szeretete nélkül már a jelzett prófétai feladatnak sem lehet megfelelni: nélküle lehetetlen a jelen történelem káoszában meglátni a jövő kozmosz körvonalait; s természetesen még inkább lehetetlen e kozmosz kialakulását hathatósan művelni és irányítani.

Ennek a kötetnek dolgozatai mind magukon hordják a megvesztegethetetlen hívő tájékozódásnak, az apostoli buzgalomnak és zseniális látásnak meg alakításnak ragyogó jeleit. Egyik sem annyira, mint A háború lelke. Aki a címből vagy felületes régi remiszenciákból ebben a gyűjteményben egy zaklatott időnek pasztorációs termékeit sejti, azt eleve óvnom kell a tragikus félreismerés eshetőségeitől. Aki ugyanis elmerül A háború lelké-be, egyre növekvő tisztelettel telik el az apostoli püspök iránt, akit győzelmi mámor és nemzeti felpettség meg nem tévesztett s aki a háború zajából elejétől-végig kihallotta az Isten ítéletének kemény harsonaszavát. Nem győzzük bámulni a teljes kifejelettségében és gazdagságában pompázó író, aki itt megalkotta, aminek hiányát az őt nem ismerők vagy ismerni nem akarók felpanaszolták: hogy a világháború nem teremtett megfelelő irodalmi alkotásokat, melyekben méltóan tükröződnék a nagy idők nagy lelke. S a szélesebb látókörű tanulmányozónak lassan sejtelve kél, hogy itt egy páratlan mélységű és eredeti történetbölcselettel került szembe, melynek jelentősége messze túlragyog azon a kortörténeti talajon, melyből emelkedik. A háború lelke nemcsak a szörnyű világháború színe előtt, hanem általában a történelem és nagy tragédiák színe előtt fölségesen és diadalmasan igazolja a kinyilatkoztatás irgalmas, lelkeket kereső és szerető örök Istenét.

Történelembölcselet a javából – ez ennek a kötetnek értéke és értelme. Igaz, Prohászka fáradhatatlan szellemének nem adatott meg a szintézis tudós nyugalma – bár A háború lelke

valami formában ezt is nyújtja; de az elmaradt összefoglalásért bőségesen kárpótol. Előttünk, e kor gyermekei előtt külön értéket ad neki, hogy az az örökéletű történetfilozófia a mi korunknak annyira élesvágású példáján nőtt és illusztrálódott. Az a három évtized, melyet felölel, ugyancsak nem szegény eseményekben: ez a kor látta meghalni a liberalizmust és fuldokolni a kapitalizmust, látta erősödni a szocializmust és megtántorodni a demokratizmust; megérte a nagy világfelfordulást és utána a bizonytalan utakon induló és imbolygó új idők... Ennek a kötetnek az anyaga a berendezésben erőltetés nélkül hű maradt az idők és eszmék ez egymásutánjához.

A háborút követő időkben a vátesz Prohászka újfajta feladatok vártak, melyekre e hazában és rajta kívül is senki úgy fel nem volt szerelve, mint ő. És a hatvanadik életévét meghaladott apostol nem is tért ki előle; azonban gazdag lelke oly bőséggel ontotta ezeknek az időknek áramába az üdvösség forrásait, hogy irodalmi leszűrődésük külön kötetet tölt ki.

11. kötet: Kultúra és terror. A társadalmi kérdés

Prohászka papi tevékenységének kezdete óta szakadatlanul közvetlen érintkezésben volt a legszegényebb néposztállyal. Színről-színre látta testi, lelki, gazdasági nyomorát, és szívből „szánta a sereget”. Ennek a társadalmi rétegnek sorsa, a munkáskérdés, kitágított értelemben a társadalmi kérdés, a legteljesebb valóság és átéltség erejével harsogott bele lelkébe; s megnyílt szelleme, mely oly élénk visszhangot adott minden emberi szükségletre, nem térhetett ki korunk e legégetőbb nagy problémájának alapos tárgyalása elől, nevezetesen az evangélium követelményeivel való összemérése elől.

Már első dolgozatában teljes fegyverzettel lépett ki a porondra, és azóta 35 éven keresztül ki nem fogyott a szociális fogékonyságból, buzgalomból, eszmékből.

Nyilván ez a buzgalma vitte rá, hogy már 1891-ben kiadja XIII. Leónak, a nagy szociális pápának beszédeit és leveleit (lásd Ünnepnepok); és ez a semmiféle külső tekintettől ki nem kezdhető evangéliumi szociális érzelme vezette, mikor működése területének szélesbülésével nagyarányú tevékeny részt vett a legkülönbözőbb gyakorlati társadalmi föladatokat és igényeket szolgáló mozgalmakban és egyesülésekben. A két utolsó évtizedben a „szociális” Prohászka főként ebben a minőségben ismertük; s ennek a tevékenységnek okmányait az Élet igéi, Ünnepnepok, Korunk lelke kötetekben kell keresnünk.

Ez a kötet elsősorban a visszavonultság és alapvetés korszakának nagyobb elméleti dolgozatait tartalmazza. Majdnem négy évtizeddel ezelőtt, szinte általános hallgatás közepett emelte föl először átható szavát a gyökeres társadalmi orientáció érdekében, és mindjárt egészen új hangokat ütött meg. Sokunknak még ma is szokatlan ennek a tiszta evangéliumi szózatnak nem egy hangja. De a jövő nemzedék alighanem éppen ezekben a dolgozatokban fogja megbámulni és tisztelő elismerésével elhalmozni Prohászka saszellemének korát messze megelőző nemes szárnyalását.

A dolgozatok időrendben vannak leköszölve; csak a *Kultúra és terror* gyűjteményének maradt meg az eredeti elrendezése. A kegyelet úgy kívánta, hogy ez a cím, mely magától a szerzőtől ered, hordozza az egész kötetet. Az egyes dolgozatok lelőhelyeiről a jegyzetek adnak fölvilágosítást.

12. kötet: Ünnepnepok. Emlékezések

Mikor a keresztény lélek ünnepel, legtisztább gondolataiból, legnemesebb elhatározásaiból és legintenzívebb érzelmeiből fon koszorút a történelem és az üdvtörténet nagy eseményei és alakjai köré. Végelemzésben Isten nagy tettei, magnalia Dei, ültetődnek át ilyenkor a lélekbe és töltik el az élet legmélyebb ihletéseivel és reményeivel. Ebben az ünneplésben a történelem árama életfolyammá duzzad föl és mélyül el; az idő gyermeke itt az

örökkévalóság letéteményesének és várományosának tudja magát. Ezért valóban „beatus populus qui scit iubilationem!”

Olyan érzékeny húrozatú lélek, mint Prohászka, természetesen a legnagyobb intenzitással reagált a nagy forduló és események érintésére. Bensőséges, áhítatos lelke aztán mindig gyorsan és biztosan megtalálta az eseményeknek ama vonatkozásait, melyek az ünneplést kiemelik a merő ujjongás fölületességéből; hatalmas elméje meglátta azokat a motívumokat és megtalálta azokat a gondolatokat, melyek az ünneplést lelkiismeretvizsgálattá és jövőt szülő termékenységgé avatják; alakító géniusza pedig tudott az ünneplések tartalmának mindig olyan formát adni, hogy minden megemlékezése valósággal *carmen saeculare*-vá lett; nem – harangszóvá, mely bejár hegyet-völgyet, és visszazeng a lélekben és magával ragad akkor is, mikor már rég elhangzott... *Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango!*

Prohászka a szellem legmagasabb őrhelyéről vigyázta, jelezte és irányította a kor fordulásait. Emlékezései tisztán tükrözik az elmúlt félszázad nagy egyházi és kultúreseményeit, és ennek a félszázados történelemnek egyben legmélységesebb értelmezése lettek: történetbölcselet a legjavából. Prohászka maga ott ült a történelem szövőszékénél, és mintába szedte azokat a titokzatos aranyszálakat, melyeket láthatatlan isteni kéz sző bele a történelemnek föltartóztathatatlanul haladó művébe.

Ennek a kötetnek csoportjai természetszerűen kínálkoztak. Az egyes csoportokon belül az éppen említett okból jónak látszott az emlékezések időrendjét lehetőleg megtartani. Az egyes dolgozatok történeti és irodalmi körülményeiről a jegyzetek adnak fölvilágosítást.

13. kötet: Élet igéi I. Beszédék

Prohászka Ottokárt utolsó negyedszázadi kortársai, főként a távolabb állók, elsősorban tüneményes szónoknak ismerték és bámulták. Természetes, hogy közülük akárhányan ennek az értékelésüknek vetületét ösztönszerűen keresik majd művei gyűjteményében is, és talán némi megütközéssel veszik tudomásul, hogy a tizenhat kötetből csak egy van szánva Prohászkanak, a szónoknak.

Már ezért is számot kell adnom ennek a kötetnek összeállításáról.

Mikor a gyűjteményes kiadás rendezésére vállalkoztam, kezdettől fogva világos volt előttem, hogy magának Prohászkanak műveit kell adnom, híven, úgy amint ő megalkotta; és így eleve ki kellett zárnom azokat a részben nyomtatott, jobbára azonban lithografált füzeteket, melyek Prohászka „lelkigyakorlatait”, „konferenciáit”, vagy „beszédeit” kínálják. A Prohászka-ismerőnek ugyanis könnyű megállapítani, hogy azok általában hiányos stenogrammoknak sokszor kínosan hiányos, részben egyenest hibás áttételei; úgy hogy, aki kegyelettel örökdi Prohászka szellemi hagyatéka fölött, azzal a kívánsággal tekint legtöbbjére: bár sohase láttak volna napvilágot. Nem mintha mindenestül értéktelenek volnának! Nem; tartalmaznak azok sok prohászka gondolatot, sőt fogalmazást; s hivatott kezek sok gyöngyöt tudnának kimenteni azokból a zavaros vizekből is.

Ezúttal azonban magának Prohászkanak, és nem a gyorsíróknak műveiről van szó, és így csak a hiteles beszédék jöhetnek tekintetbe. Ezek részint olyanok, melyek a szerző kéziratából mentek a nyomdába; részint olyanok, melyek hiteles gyorsírói följegyzés alapján voltak közölve; részint pedig olyanok, melyeket a szerző olyan-amilyen följegyzés után átnézett és jóváhagyott. A gyűjteményben mind a három fajta képviselve van, mint kitűnik a jegyzetekből.

A hitelesség megállapításánál persze nem egyszer cserbenhagytak a „tanúk”, és alanyi ítéletemre kellett hagyatkoznom. Azonban nem gondolom, hogy egy esetben is a valóságnak melléje találtam volna. 1900 óta az utolsó időkig a legkülönbébb alkalmakkor hallgattam Prohászka beszédeit és előadásait; tehát ismerem őt mint szónokot, az élő valóságnak minden árnyalatával. Sokáig voltam gyakorló gyorsíró; tehát tudom, hogyan viszonylik az elmondott

beszéd az „áttételhez”. A Dominus Jesus három konferenciáját az én följegyzésem és áttételem alapján dolgozta ki a szerző; tehát meg tudom ítélni, milyen viszonyban van Prohászkanál az áttétel és az átdolgozás. Továbbá a kézirat után közölt és a személyesen hallott beszédek tüzetes tanulmányozása és összevetése alapján van módom megítélni, miképp viszonylik Prohászkanál a mondott beszéd az írottéhoz. Végezetül sok évi irodalmi megismerő tanulmány és gyakorlat megtanítottak a stílusok jellegének és árnyalatainak megítélésére. Valamennyi együttvéve – úgy gondolom – eligazít ott is, ahol a külső tanúbizonyságok hallgatnak.

Így ebben a kötetben az olvasó csak autorizált beszédeket kap, melyek természetesen nem állnak az autorizáltság egyenlő fokán (lásd a jegyzeteket); de Prohászka szónoki értékeit sem egyenlő szinten mutatják. Hisz az igazi szónok csak hallgatósága előtt, beszéd közben mutatkozik be teljes értékében, és itt a remeklés annyi tényezőnek szerencsés harmóniáján fordul, melyek a legkiválóbbakban is ritkán vannak mind együtt; és amelyek közülük egy-egy adott esetben érvényesülnek is, azokat a rögzítés nem tudja mind megőrizni. Ezt azok számára kell megállapítani, akik sajnálják, hogy Prohászkanak nem minden előadásáról készültek hiteles gyorsírói följegyzések (ez gazdaságilag is majdnem keresztülvihetetlen lett volna).

Aki pedig Prohászka szónoki méltatására vállalkozik, természetesen nem hagyhatja figyelmen kívül egész irodalmi működését, sőt tevékenységének egész körét. Hisz a száj a szív bőségéből szól; és aki, mint Prohászka, a szónokságot is csak az apostoli tevékenység egy eszközének tekinti, beszédeibe és előadásaiba is beleviszi egész egyéniségét. Így Prohászka beszédeiben megkapjuk sokszor műveinek sűrített tartalmát; és viszont: az előadó és szónok Prohászka ragadó hevét, közlő pátosát, közvetlenségét, ragyogó és meleg színeit megtaláljuk egyéb írásain is.

A beszédek csoportosítása módszerszerűen kínálkozott. A nagygyűlési és főrendiházi beszédek teljes gyűjteményei mint történeti dokumentum-sorozat is külön értéket jelentenek. A nemzetgyűlési beszédek (és néhány más beszéd) tartalmuknak megfelelően más kötetekben kapnak elhelyezést.

14. kötet: Az elme útjain. Bölcséleti dolgozatok

Ha bölcselkedni annyi, mint „keresni” világnézetet, életirányt és célt, akkor Prohászka nem volt bölcselő. Hisz ő kezdettől fogva zavartalan birtokában volt annak az igazságnak, mely homálytalan világossággal ragyog a kinyilatkoztatásból a hívő lélekbe; és ez több, erősebb, mélyebb és elevenebb, mint amennyit a kereső elme csak megsejdeni is képes.

De ha bölcselkedni annyi, mint Isten-adta elmeélel, nagy szellemi energiával és termékenységgel elmélyedni azokban a nagy kérdésekben, melyekkel a természet és lélek, a történelem és kultúra, a hit és élet minden gondolkodó elé odaáll, akkor Prohászka egészen kiváló fokban bölcselő; mondhatni, szellemi karakterének egyik fővonása a bölcselkedés. Ennek beszédes külső bizonyága az a tény, hogy bölcséleti dolgozatai átfogják irodalmi működése egész tartamát – halála után jelent meg az utolsó – és felölelik a bölcséleti alapproblémák egész körét. Mikor Prohászka bölcselkedésének „területéről” van szó, természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy bölcselő elméjének bőséges nyomait viselik majdnem összes elméleti művei, kivált: Isten és a világ, A diadalmas világnézet, Kultúra és terror, Hit és ész.

Ennek a nagyarányú bölcséleti tevékenységnek Prohászka szellemi művében való helyét és begyökerzését föl kutatni, sajátos tartalmát, irodalmi jellegét és értékét megállapítani a részletes kutatás lesz hivatva, mely ebben a kötetben megkapja Prohászka összes szorosan bölcséleti tárgyú dolgozatait, kivéve „Az intellektualizmus túlhajtásai” címűt, melyre nézve lásd a 11. jegyzetet.

Itt két megállapításra kell szorítkoznunk.

Prohászka szellemének egyik legsajátosabb vonása a teljes megnyíltság az életnek minden nyilvánulásával és a gondolkodás minden irányával szemben. A szellem és élet minden megmozdulását szívesen vette tudomásul, jóakarattal figyelte, szeretettel méltatta, értékeit irigység nélkül elismerte, sőt lélekkel hirdette, fattyúhajtásait kímélettel nyesegette. Ez jellemzi bölcselő állásfoglalását is. Végig hű maradt római tanulókorának eszményéhez, a szenttamási bölcselőhez; de ezt azzal a szellemi szabadsággal értelmezte, melyet egy Tongiorgi, Palmieri hagyott örökségül a római jézustársasági egyetemre, a Gregoriana-ra; és azzal a bensőséges érdekeltséggel közeledett a természettudományokhoz, mely egy Secchi tanítványára vallott. Így aztán bárhol látott új utat nyílni a tudás terén, bátran rálépett a nyíltszemű vándornak vállalkozó kedvével, de egyben az apostolnak, az örök titkok letéteményesének lelkiületével: meg-megállt és lelkes tekintete megnyugodott azokon az örökkévalóságba nyúló csúcson, melyekre az emberi elme-utak kilátást nyitottak; bízó és reményes lélekkel ment előre, ameddig mehetett saját meggyőződésének sérelme nélkül; és amikor tovább nem mehetett, nem fordult vissza anélkül, hogy fejedelmi gesztussal meg ne mutatta volna, merre kellene annak az útnak kanyarodnia, hogy az örök hazába vigyen. Prohászka bölcselkedésének ezt a *módszeri* vonását akarja jellemezni a mű címe: Az elme útjain.

Ami ennek a bölcselkedésnek *tartalmát* illeti, nincs kétség benne, hogy vezértémája az, ami a modern bölcselkedésnek Descartes, sőt voltaképpen Duns Scotus óta főproblémája: milyen viszonyban van valóság és ismeret, önála: élet és gondolat. S ahhoz sem fér kétség, hogy ebben a kérdésben ő az életnek és az alkotó alanynak többet ír a javára, mint általában a skolasztikusok. De félreértik, akik ezért bölcséleti voluntarizmus, intuicionizmus vagy pragmatizmus szomszédságában akarnák elhelyezni. Prohászka nem tudott és nem vallott kevesebbet fogalmi ismereteink értékére nézve, mint bármely „intellektualista”; azonban a misztikusnak melegségével és az apostolnak tapasztalataival védte a valóságnak fogalmainknál mérhetetlenül nagyobb gazdagságát és az életnek – természetesen a legtisztább életnek – elsőbbségi jogait. Gazdag lelke a gondolkodást az élet egy hullámának, szervének fogta föl, éles elméje pedig éppen átható erejénél fogva meglátta, mennyire mögötte maradnak legkiválóbb fogalmaink is annak a valóságnak, melyet az ő misztikus lelke megtapasztalt, és művészi génusza megsejtett. Prohászka „antiintellektualizmusának” genezise és jellege nagy rokonságot mutat az egyébként is hozzá oly közel álló – bár tőle nem tanulmányozott – Newman-éval, akinek maga-készítette híres síriratát bátran meg lehetne tenni bölcselkedése jelszavának: *Ex umbris et imaginibus ad veritatem!*

15. kötet: Hit ész ész. Hitvédelmi dolgozatok

A katolikus theológia ősi nemesi hagyománya az a meggyőződés, hogy az értést kereső elme és a kinyilatkoztatás Istene előtt meghódoló hit nem arra van szánva, hogy egymás mellett elsurranjanak, mint két idegen világnak örökké idegen jövevényei, hanem amint az igazságra szomjas ész jó darabon eléje tud dolgozni a hitnek, úgy a hívő is elméjének természetes erejével és emberi tudásának bőségével jó darabon bele tud hatolni a hitnek titokzatos tartományába. *Fides quaerens intellectum* – ez a katolikus teológiának jelszava és programja Origenes óta, s ehhez hű maradt a legkülönbébbébb skeptikus, voluntarista, miszticista koráramlatok kísértései közepett is. Hű maradt különösen azokban a teológiai iskolákban, melyek a nagy múltból táplálkoztak, s melyek egyikéből került ki Prohászka is.

Prohászka sokkal melegebb és mélyebb lélek, semhogy kezdettől fogva ne látta és ne hirdette volna az érzelmi, akarati s mindenekfelett a kegyelmi tényezők szerepét, mikor a hit ügyéről van szó. De volt mindig annyira kegyeletes tanítvány és öntudatos teológus, maradt

mindig annyira egyetemes szellem, hogy soha nem apadó és nem öregedő lelkesedéssel fürkészte és járta az elmének amaz utait, melyeken tétovázók a hit felé terelhetők és hívők diadalmasabb járásra segíthetők.

Prohászka apostoli lelkében a hit és ész összhangjának meggyőződése emésztő tüzzé lett, mely irodalmilag hatalmas lángokban tört elő önálló művek alakjában, minők A keresztény bűnbocsánat, Isten és világ, Föld és ég, bölceleti, szociális dolgozatai (Az elme útjain, Kultúra és terror); ennek a központi szent tűznek a villanatai az itt összegyűjtött dolgozatok is.

Egy futó tekintet elárulja, hogy ezek csaknem mind az esztergomi időből (1883–1904) származó értekezések. Az értekezés a tanári gondolatfejtés és a tudományos folyóirat számára a legmegfelelőbb irodalmi forma, mely hagyományos hangjával és objektív tartalmával aránylag csekély tért hagy az írói egyéniség kibontakozására. Prohászka értekezései is, különösen a legrégebbiek, erősen magukon viselik az iskola jellegét; s a Prohászka-kutató számára sajátos varázsa van ezeknek a műveknek, melyeken úgyszólván még rajta ülnek a csírájából kifeszülő génuszoknak sziklevélmaradékai. Mert hát a prohászkai génusz szárnycsattogásait nem nehéz meghallani a szárazabb értekezések logikus gondolatfejtésének zakatolásában is. Fraticelli azt mondja a Divina Commedia teológiai, csillagászati stb. betéteiről, hogy ezekben a száraz részekben is nincs egymásután négy sor, melyekben valami feltűnő költői szépség ne volna. Így ezekben az értekezésekben, melyek különben is Prohászka csodálatos sokoldalúságának beszédes dokumentumai, mindig magával ragad a gondolatfejtésnek szinte drámai elevensége, a nemes lendület, a stílusnak sokszor dithirambikus numerózitása; folyton megállítanak meglepő kilátások, egészen újszerű fordulatok és azok az eredeti színek és meleg indítások, melyek csak a mély átéltségnek és az alkotó génuszoknak szerencsés frigyéből születnek meg.

1904 után Prohászka rendszeres teológiai értekezést nem írt. Hit és ész termékeny testvéri összhangja maradt a teológus Prohászkának vezércsillaga ezután is. De egyre nagyobb arányokban táguló apostoli irodalmi tevékenységének már nem az értekezés és a tudós könyv volt a megfelelő forma. Teljesen önmagára talált és csodálatos ragyogásban kibontakozó génusza megteremtette magának az egészen eredeti adekvát irodalmi formákat, melyeknek kellő méltatása csak akkor lesz lehetséges, ha meg lesz írva a teológia irodalomtörténete, s melyeket a Diadalmas világnézet-ben, Magasságok felé-ben és beszédeiben látunk legjellegzetesebben.

Ezek az értekezések levisznek bennünket az „anyák” országába, vagyis azokba a csendes, titokzatos mélységekbe, melyekben alakult és izmosodott az a Prohászka, akit a mai nemzedék ismer és bámul. Nem nehéz megállapítani, hogy némelyik egy-egy későbbi nagy művének csírája vagy programja. És nem véletlen, hogy a gyűjtemény első és utolsó dolgozata az Oltáriszentségről szól, – arról az Oltáriszentségről, mely nappal és éjjel annyiszor látta őt misztikai elmélyedésben órák hosszat térdelni. Az első dolgozat még az iskola köntösében jár, s az utolsónak mozaikdarabjaiból ki lehet sejteni egy egészen új műfajnak körvonalait: a teológiának és elmélkedésnek, a történeti és pszichológiai tárgyalásnak valami sajátosan érett szintézise ez, mely a Pilis hegyén című dolgozattól árad ki talán a legtisztább jellegzetességben.

16. kötet: Utak és állomások. Útirajzok és -naplók

Prohászka irodalmi működése két forrásból fakad: az írásra, művészi alkotásra hivatott génuszának benső készítetéséből és az apostoli lelkületből, mely mindenképpn, tehát tollal is utat akar nyitni az üdvözítő evangéliumnak. Ennek a ténynek a legkézzelfoghatóbb bizonyosságát adja ez a kötet. A szó szoros értelmében vett írói kifejtőzésre sehol sem nyílik oly alkalmas tér, mint az útirajzokban. Hisz az ilyen írásnak értékét nem a leírt tájak és

emberek adják, hanem magának az utazónak és leírónak lelkivilága, mely egyszer egy tájon vagy társadalmi jelenségen fog tüzet, ezer színt szikráz és ezekkel telehinti útját és olvasóját; máskor meg mint a hegyi patak, neki ütközik útja változatos eseményeinek és száz váratlan fordulattal, eséssel, örvénylással, habfátyollal és szivárvánnyal lepi meg és bájolja el az önfeledt nézőt. Az ilyen útirajzoknak hatása és irodalmi értéke tehát független a tárgytól s mindenestül függvénye az író szellemének. A leghíresebb, legtöbbet olvasott és kimutathatóan legnagyobb hatású útirajzok egyike: *A. Stolz: Spanisches für die gebildete Welt*. Egy lelkes bámulója elhült, mikor megtudta, hogy szerzője mindössze három hetet töltött Spanyolországban, előzetes tanulmányokat nem végzett és spanyolul egy szót sem tudott. Igen, de volt szeme és szíve, és amit látott, azt egy gazdag kedélynek és kifogyhatatlan finom szellemnek zománcával vonta be, s egy mélységes, érett hitnek átütő erejével minden tapasztalatán tudott ablakot nyitni abba a csendesebb, de mérhetetlenül vonzóbb világba, ahol az örökkévalóság tájai hívogatnak.

Ezt fokozottabb mértékben el lehet mondani Prohászka útirajzairól is. A Prohászka-kutató az első útirajzokon megbámulja a huszonhatéves Prohászka leíró, elbeszélő, jellemző tehetségét és már akkor szinte félelmetesen egyetemes műveltségét; tisztelettel hallja a meg nem alkuvó, kemény metszésű papi jellemnek apostoli bátorságú vallomásait, és meglepetve fedezi fel Prohászkaiban a kifogyhatatlanul leleményes, eredeti, sokszor kápráztató szellemességet, mely az élcnak, humornak, szarkazmusnak és ironiának egész skáláját kimeríti.

A finom érzékű olvasónak nem nehéz a gúny és satíra nyílzáporában is mindig meglátni a katolikus igazságért élő-haló hitvallót és a lelkek üdvéért hevülő apostoli szívét. S mindamellett a két legrégebbi útirajzon meg fog érezni egy idegenszerű vonást, melyet a későbbi Prohászka teljesen levetett. Az a maró szarkazmus és sokszor fanyar, sőt kíméletlen – sohasem igazságtalan – kritika, mely itt mint decemberi jeges eső arcunkba csap, a későbbiekben, különösen az amerikai úti képekben, fölséges, kiérett humorra szublimálódott, mely semmit sem veszített eredetiségéből és szellemességéből, de mondhatatlanul sokat nyert bölcsességben és toborzó erőben. Honnan emez idegenszerű betét? – Meg kell állapítani, hogy ez csakugyan idegenből jött: a fent említett Albán Stoltztól. Aki megfelelő hangoltsággal olvasta fiatalabb éveiben Stolz írásait, elsősorban útirajzait, nem menekülhetett hatásuktól, – annyira szuggesztívek. Prohászka ebben a két útirajzban is már Prohászka, – jóllehet a huszonhat-huszonhétéves Prohászka, de irodalmi összehasonlítás a Stolz-hatást még a részletekben is, tartalmi és formai mozzanatokban egyaránt kimutathatná.

S Prohászka már akkor van annyira nagy és eredeti, hogy ezt az összehasonlítást kára nélkül állja. Ő ugyan jellegzetes szerénységével és még inkább jellegzetes pregnánsságával némely fiatalabb írásának újabb kiadását így jellemezte: „Ez úgy fest, mintha valakinek mentői és dolmányai mellé kiakasztanák a – pólyáját is”. Az objektív olvasót ez meg nem tévesztheti; az első útirajznak nemcsak viszonylagos kiválóságát fogja tudni értékelni, nemcsak a későbbi nagyság szükséges előfokát fogja látni bennük, hanem a kiforratlanságában is már maradandót alkotó szellem önálló értékű műveit, melyek az ez irányú munkákban szegény irodalmunknak gazdagodását jelentik. S ennek az értékítéletnek a nyomósítását fogja találni a körülbelül egyidős harmadik műben: a Collegium Germanico-Hungaricum leírásában. Gondolom, nem sok hasonló nemű írást lehet találni, ahol emelkedettség és szemléletesség, a kikezdetlen fiatal életöröm és a legtisztább lelkiesség, maga-feledt alkotó művészet és céltudatos pedagógia oly teljes harmóniába olvadna. Hogy pedig ez a mű egyben elvezet Prohászka lelki nagyságának szülőföldjére, és hogy a papi életnek és katolikus nevelésnek egészen sajátos, ritka hatású apológiája, azt csak melleleg említem.

Aki előtt feltárul ezeknek a műveknek igazi értéke, álmélkodva eszmél arra, hogy itt Prohászka gazdag szellemének tulajdonképpen csak egy morzsájával van dolga, és némi

borzongással szövi tovább azt az önként kínálkozó eshetőséget: hogy alakult volna Prohászka írói pályája, ha csak ezen az egy vonalon halad tovább?

17–18. kötet: Élet igéi II–III. Beszéddek

Prohászka nagyságának korántsem kimerítő jellemzése, hogy tüneményes szónok; szónoki kiválósága csak egyik szembetűnő hajtása sokkal mélyebb gyökerű nagyságának. Mindazáltal ez a nemzedék Prohászkaiban a szónokot külön hangsúlyozással emeli ki; és így érthető, hogy az ő ítélete szerint Prohászka értéke irodalmilag nincs kellően kifejezve, ha összes műveiben csak egy kötet beszéddel szerepel. Ezzel az igénnyel számot vet a 25 kötetes összkiadás, mikor még két kötet beszédet nyújt.

A 13. kötet bevezetésében kifejezett alapelvektől eltérni a kiadó nem talált sem okot, sem jogot; ezúttal is csak hiteles Prohászka-műveket akar adni; és a különféle konferenciakiadványokról ma sincs módjában enyhébben ítélni, mint akkor. Ha mindamellett rászánta magát arra, hogy a 13. kötetből kiszorult, nyomtatásban megjelent hiteles beszédekén kívül itt közli a ma is még itt-ott található és drága kincsként őrzött híres könyvmatos esztergomi spirituális beszédeket, a következő megfontolásokra támaszkodott: Ezek a beszéddek a beavatottra mindjárt a hitelesség benyomását teszik és a gondos stenografálás minden jegyét magukon hordják. De ennél még jelentősebb az a tény, hogy közülök mintegy 40 Prohászka életében az ő nevével változatlanul, illetőleg egészen lényegtelen külső változtatásokkal megjelent különféle hitszónoklati folyóiratokban, tehát megnyerték a szerző hitelesítését; de ez akkor kiterjed az összes többiekre is; hiszen a szerző jónak látta változatlanul közreadni az esztergomi litografált szöveget.

Egyébként, ha valahol, épp ezekkel a beszédekkel szemben van helye annak a kritériumnak, mellyel Bossuet eldöntött egy névtelen töredékről folyó vitát: „Mit disputáltok? Nem látjátok rajta az oroszláncörmöket? Így csak Pascal írhatott!” Elég elolvasni pl. ennek a kötetnek 142. lapján található beszédet: így csak Prohászka beszélhetett! Még pedig a szelleme májusát élő Prohászka, a Diadalmas Világnézet szerzője, aki fogyhatatlan termékenységével és eredetiséggel hullatja ránk a legeredetibb gondolatoknak, lelki mélységeknek, költői szépségeknek valóságos virágözönét. Nem nehéz fölismerni itt az Elmélkedések Prohászka-ját. Ezekből a beszédekéből nőttek ki az Elmélkedések; nem egy beszéd szószerint átment oda. Ezek itt természetesen kimaradtak.

A Prohászka-kutató számára ezeknek a beszédeknek az is külön varázsa, hogy belevezetik a nagy papnevelő és lelkiezető műhelyébe; meg-megnyitják előtte azt a szentélyt, amelyben nagyra nőtt, egészen a heroizmus magaslatáig, az askéta és imádkozó Prohászka. A Naplókön kívül nincs Prohászka-ának írása, mely annyi személyes vonatkozást tartalmazna, mint éppen ezek az esztergomi beszéddek.

Mindent összevéve ezek a beszéddek hivatva vannak külön értéket képviselni az író és szónok Prohászka kincsesházában.

Az elrendezést gyakorlati szempontok irányították, melyek az olvasó előtt már első áttekintésre maguktól világosakká válnak.

19. kötet: Új elmélkedések

Ennek a kötetnek anyaga főként két területről való.

A 3., 4., 5. csoport elmélkedései az 1913–16 között megjelent hasonló címetek viselő füzetes kiadásból valók (lásd ÖM 6,345); s könnyű meggyőződni, hogy *itt* vannak helyükön; az „Elmélkedések az evangéliumról”-ba sem hangjukkal, sem irodalmi jellegükkel nem illenek bele, ha leszámítjuk „A túlvilág tornácában” címűeket; inkább fejtegetés-,

előadásszerűek, kevésbé színesek és elevenek; de tele vannak finom pszichológiával és gyakorlati teológiával.

A másik három csoport különféle időszaki lapokban megjelent jobbára ünnepi cikkek. Innen vannak itt-ott az aktualitásokra való utalások; innen az egyházi, társadalmi, nemzeti föladatakba való belekapcsolódás. De éppen ebben van egyik értékük: megtanítanak a kortörténeti jelenségeket és föladatokat a nagy katolikus hittitkok világánál nézni és megszentelni; és viszont utat mutatnak, miként kell az örök hitelveket és hittényeket belekapcsolni a mindennapi és a történelmi életbe és így gyakorlatilag termékeny életelvvé tenni.

De bizonyoságot tesznek arról is, hogy Prohászka géniusza micsoda pazar gazdagsággal és eredetiséggel tudta folyton új meg új színekbe és hangokba öltöztetni és fogható közelbe hozni azokat a nagy távlatú és nagy távolságú misztériumokat. Ami itt a karácsonynak vagy a tisztuló lelkeknek misztériumairól olvasható, Prohászka legkiválóbb írói alkotásai közé tartozik. Azonban valamennyi érett és magvas gyümölcse annak a tősgyökeres elmélkedő lelkületnek, melynek mélységéből születtek meg az Elmélkedések az evangéliumról, az Élő vizek forrása, a Missziós levelek és mindenek fölött a Naplók és az Élet kenyere.

20. kötet: Az Úr házáért

A fiatal Prohászka naplójegyzeteiből valami döbbenetes elszántsággal és titáni öserővel tör ki egy vágy és elhatározás: az Isten országáért mindent megkockáztatni és mindent föláldozni. Ebből a programból élet lett és ennek az életnek néhány villanását adja ez a kötet.

Nevezetesen első két részéből elragadó erővel szól az a mindenre elszánt apostoli bátorság és akarat, mely a jozefinizmustól kikezdett és a liberalizmustól kilúgozott magyar egyházi életbe ismét lelket akar verni. – A Rómában megtanult teológia, IX. Pius Syllabusa, XIII. Leo katolikus kultúrprogramja: ezek a vezércsillagai; a prófétákra emlékeztető kemény és merész feddés, apostoli tűz és buzdítás, türelmes és szuverén bőségű felvilágosítás, ha kell, éles harc és támadás: ez az útja.

Ezek a dolgozatok jobbára az esztergomi időbe esnek és sok tekintetben elméleti megalapozásai azoknak az eszméknek, melyek az Esztergom hasábjain aztán a hétköznapi élet porondjára szállnak le (lásd ÖM 21). Azonban tévedés volna itt csak a fiatalos hevületnek, a magas gőznyomással dolgozó germanikus nevelésnek megnyilvánulásait és hatásait látni. A dolgozatok kronológiája világosan beszél: sem a püspöki állás, sem az egyre emelkedő népszerűség, sem a haladó életkor nem lohasztotta az Úr Krisztus e hű munkásának „első buzgóságát”. Ezek csak tágitották munkásságának mezejét. A fölrázás, támadás és védekezés szakát természetszerűen követte az óvás, eligazítás, elmélyítés ideje. Egyre több és több probléma és föladat vonult be Prohászka érdek- és munkakörébe; de bármikor és bárhol szól, „az Úr házáért égő buzgóság” hevíti szavát.

„Az Úr házáért” – ez lehetne jelmondata egész élete művének; és aki annak irodalmi reflexét keresi, annak egész irodalmi művén kell végigjártatnia tekintetét; főként nem szabad figyelmen kívül hagynia az Összegyűjtött Munkák 1. (Missziós levelek), 9–15., 18., 19., 21. és 25. kötetét. Ami ebből az egységes irodalmi anyagból ide került, azt jobbára szerkesztői meggondolások és – szükségek utalták ide. Szerkesztői szerencse és öröm, hogy nem egy értékes dokumentum itt lát először napvilágot.

21. kötet: Az igazság napszámában

Ez a kötet csekély kivétellel vezércikkeket tartalmaz, melyeket Prohászka 1896–1904 közt az Esztergom-ba írt. Itt tehát Prohászka új oldalról mutatkozik be: mint publicista. Ott áll a Sion ormán, sas szeme fáradhatatlanul fürkészi a tájat; észreveszi a magyar életnek és

szellemnek minden megmozdulását és nyomban határozott, messze hallható hangon megadja figyelő népének a szükséges figyelmeztetést és irányítást. Ami közéleti jelenség, szellemi vagy társadalmi mozgalom, politikai vagy egyházi ügy és föladat a századforduló körül jelentkezett a magyar látóhatáron, mind nyomban erőteljes, éles, színes és élvezetes megvilágítás alá került. Prohászka sokoldalúsága, szellemessége, csattanósága semmi más írásában nem nyilvánul meg oly foghatóan, mint itt.

Így ezek a cikkek *egy darab kortörténet* egy kivételes szellem finom tükrözésében. De ennél jóval többet jelentenek. Prohászka a jelenségeket, embereket, eseményeket és irányokat a legmagasabb kémlőhelyről nézi: az örök igazságok magaslatáról; szavát a legnemesebb ügy- és emberszeretet irányítja, gondolatait és szempontjait széles látókör, egyetemes műveltség, következetes katolikus álláspont, zseniális fogás sugalmazza. S ilyenformán itt voltaképpen a katolikus szociálpolitikának egészen eredeti és nem múló értékű kódexe tárul elénk, melynek kincseit talán csak a jövő nemzedék tudja igazán folyósítani.

A kaleidoszkópnak változatosságával vonulnak el előttünk a gyakorlati életnek, a kultúrának, az egyházi elhelyezkedésnek, a politikai tájékozódásnak legkülönbözőbb aktuális problémái; de nem nehéz észrevenni, hogy ez a sokféleség három eszmének és törekvésnek tengelye körül kristályosodik: a politikai *liberalizmus* elleni tudatos, elszánt harc; a keresztény *demokratizmus* szellemében a legegységesebb és egészen gyakorlati népmentés; az *Egyháznak* a liberális állam gyámsága alól való kiszabadítása, elveinek és erőinek a liberalizmus elleni harc és a keresztény szociális munka érdekében való érvényesítése. A kor ismerőjének könnyű azt is megállapítani, hogy ezt a hármas programot hármas forrás táplálja: IX. Pius pápa *Syllabusa*, a német *centrumpárt* tevékenysége és sikerei, XIII. Leo pápa korszakos keresztény-szociális enciklikái. Külön kell nyomatékozni, hogy a liberalizmus elleni kemény és kérlelhetetlen harcában, az Egyháznak a liberális államhatalomtól való függetlenítésében Prohászka nem akar mást, mint magyar tereken érvényt szerezni a Syllabus tételeinek; s nem érdektelen az az észrevétel sem, hogy a konkrét egyházi politikai kérdésekben Prohászka meglepő határozottsággal olyan állást foglal – ellentétben kortársaival, híres főpapokat és világi katolikusokat is beleszámítva, – minők X. és még inkább XI. Pius pápa gyakorlati magatartását irányítják.

Ezt a programot tehát Prohászka az örök városból hozta; esztergomi tanulmányok, elmélések és tapasztalatok elmélyítették és gazdagították, megizmosodott apostoli jelleme támogatta. Semmiféle pártállás vagy világnézet képviselője nem tagadhatja meg föltétlen tiszteletét attól az őszerejű jellemességtől, önzetlenségtől, elvhűségtől, mely ezekből a cikkekből ma is gyöngítetlen erővel árad, és mely a kortársakra is oly hatással volt, hogy oroszlánrészük lett a katolikus restauráció, főként a katolikus politikai és szociális megemberelés terén, a néppárt létesítésében, a szövetkezeti mozgalom nekilendülésében, az autonómia-mozgalomban, a liberalizmus leküzdésében, a papság szociális és politikai iskolázásában.

Aki napszámban dolgozik, az örök katolikus igazság napszámában, és pedig Prohászka jellemével és szellemével, az jogot szerzett arra, hogy az utódok is meghallgassák; és nem fogják döntő tanulságok nélkül hallgatni, kivált megalkuvásra hajló korok gyermekei; de jogot szerzett arra is, hogy a munkásnak és frontharcosnak kijáró méltányossággal és tisztelettel hallgassák. Aki a nap hevét és terhét viszi, aki az első vonalban veri vissza a napi támadásokat, az nem járhat mindig ünneplőben; annak joga van kérges kézhez, vér és verejték áztatta zubbonyhoz. Ha tehát Prohászka az örök elvek világosságát, sőt nem egyszer villámain veti nemcsak eseményekre, hanem állapotokra – egyháziakra is – és emberekre, sokszor a legfelül állókra is, nem szabad felejtetni, hogy nem önmagát szolgálja, hanem önmagának kockáztatásával (lásd ÖM 25. kötet: Prohászka pályája III. fejezet) az Isten országának ügyét; nemtelen eszközöket sohasem enged meg magának, a keresztény igazság és szeretet útjáról soha le nem tér; és ha egy-egy kijelentése vagy megállapítása egyoldalúnak

hangzik, kell, hogy az „ad hoc” beszélőnek szava mögött ott lássuk és halljuk az egész Prohászkát, azt a Prohászkát, aki, mikor Bánffy vagy Tisza vagy Roszival ellen harcol, ugyanakkor magának és kispapjainak minden nap medítál az Elmélkedések témáiról, írja a Bűnbánatot, Föld és Ég-et, Diadalmas világnézetet és mindenekfölött írja a Sionban és a Katolikus Szemlében azokat a szabatosan mérlegelő, kifejtő és bizonyító elméleti dolgozatokat (ÖM 10., 11., 12., 14. kötetek), melyeknek elvi megállapításait itt a gyakorlat számára aprópénzre váltja.

Aki a keresztény méltányosság ez elemi kötelezettségének szemével nézi Prohászkának az Igazság napszámában írt dolgozatait, megállapítja, hogy Prohászka ezt a kényes területet, a katolikus újságírás területét is gigászi példaadással és „inoffenso pede” járta meg.

22. kötet: Iránytű

Prohászka lelke szeizmofgráf és iránytű volt egyben. Csodálatos érzékenységgel jelezte a szellemi, társadalmi és történelmi időjárásoknak minden változását, a világrengéseknek már első közeledését; és ezért Magyarországon az utolsó ötven évben mindenkinél másnál alkalmasabb volt megjellegyezni korunk lelkét minden akarásában és vajúdásában (lásd ÖM 10., 11., 12. kötet). De a kinyilatkoztatás örök elvein tájékozódó világnézete, az életnek minden konkrétumát átfogó és átjáró élő hite, mindig segíteni kész szerető lelke arra is képesítette és hívta, hogy a mindenkori konkrét helyzetekben útmutató és iránytű legyen – akkor is, mikor a magyar élet megrekedt a politikai, gazdasági és szociális liberalizmus *holtvizein*; akkor is, mikor a háború és utána a forradalom vihara reménytelenül kivetette a nyílt tengerre; és kétszeresen akkor, mikor az egészen új történelmi helyzetbe került magyarságot bele kellett igazítani *új idők áramába*.

Amit Prohászka lelke itt mint jelzőkészülék, kortársainak tudatára hozott, az a liberalizmuson kívül (erre nézve lásd különösen 21. és 10. kötet) főként a szociális probléma és a zsidókérdés volt; mindkettőt apostoli bátorsággal fogta meg és férfias szívóssággal szötte élete végéig. Ami felé pedig iránytűje minden hullámvész, rengés és vihar közepett biztosan mutatott, mint változatlan északi sark felé, az a teljes tartalmú, következetes, gyakorlati kereszténység volt. Prohászka meg volt győződve, hogy Szent István országa csak úgy áll fenn és boldogul, ha egyéni és közösségi vonatkozásaiban következetesen beleilleszkedik az Isten országába. És mikor a kommunizmus bukása után gondolhatta, hogy a program megvalósításának végre megjött az ideje, még a tőle annyira idegen gyakorlati politikai szereplést is fölvette 62 éves vállaira, és a keresztény Magyar politikának védelmében kilépett a publicisztika porondjára, és agilitásában, szellemi energiájában és bírásában az Esztergom hajdani vezércikk-írója támadt föl.

Csakugyan, a kommunizmus utáni újságcikkek irodalmilag odasorakoznak az Esztergom cikkei mellé, és e tekintetben az Iránytű csak folytatása az Igazság napszámában-nak. Folytatása abban is, hogy Prohászka sokoldalúságának eleven bizonyítéka, s e mellett jelentékeny kortörténeti dokumentum. Főként ezért tartottam meg az egyes csoportokon belül a szigorú kronologikus sorrendet még ott is, ahol a tárgyi csoportosítás szinte fölkinálkozott. Az „Iránytű” cím megmaradt kegyeletből ama kis füzet iránt, melyben ily címmel 1922-ben megjelent néhány ifjúsági dolgozata a Zászlónkból. Ezek más kötetekben vannak már értékesítve, úgy hogy ennek a kötetnek csak a címe közös ama kis füzettel.

23. kötet: Soliloquia I.

Sokak számára bizonyára meglepetés, hogy Prohászkától aránylag terjedelmes naplójegyzetek maradtak fenn, melyeket ugyan nem szánt nyilvánosságra, melyek azonban annál inkább keltenek érdeklődést és reményeket. És aki csak futólag is beletekint ebbe a két

kötetbe, hálás bámulattal állapítja meg, milyen értéket hagyott ránk ezzel is a nagy püspök, aki életében és halála után amúgy is oly fejedelmileg osztogatja kincseit. Hogy azonban ez a kincs kellő megbecsüléshez jusson, és hamis várakozás vagy helytelen szempontok egyetlen sugarát se nyomják el, helyén van néhány megjegyzés azoknak a naplónak mind eredetéről, mind irodalmi jellegéről és tartalmáról.

Prohászka az ő naplószerű följegyzéseit *lelki napló*-nak kezdte: följegyezte lelkiismeret-vizsgálásának, különösen az ún. partikulárának eredményeit, lelki problémáit, jó szándékait és föltételeit, akárhányszor elmélkedéseinek és rendszeresen évenkénti nyolcnapos lelkigyakorlatainak eredményeit; végül gondolatokat és olvasmány-részleteket, melyeket lelki haladása szempontjából különösen jelentőseknek tartott. Célja nyilván az volt, hogy amit közvetlenül átélt és átélmedelt, az később is hevítse és indítsa. Erre vall, hogy ezeket a följegyzéseket később is gyakran elolvasta; nagyon-nagyon néha némi stílusbeli javítást is tett bennük. Az ilyenmű följegyzéseket valószínűleg már kalocsai diák korában kezdte, de csak 1878 óta folytatta rendszeresen. Ugyanakkor kezdett más fajta föl jegyzéseket is: megfigyeléseket emberekről és dolgokról, gondolatokat, hasonlatokat, hallomásokat stb., melyekről gondolta, hogy később a szószéken vagy katedrán hasznukat veheti. Ez a kétfajta följegyzés az eredeti technikai különválasztás dacára többnyire egybefolyik (1882 óta külsőleg is), és én nem láttam okot elkülönítésükre.

Ezeknek a följegyzéseknek egyik felbecsülhetetlen értéke, hogy megnyitják azt a szentélyt, amelyben alakul, fejlődik, izmosodik Prohászka, a lelki ember, az apostol, a gondolkodó, a szociális úttörő, sőt az író ... Elénk tárul annak a gazdag életnek mintegy begyökérezése; nyilvánvalóvá lesz nem egy értékes drága vonás, melyet az élőnek alázata rejtgetett, és láthatókká válnak tüneményes pályájának fordulói és állomásai, amint azokat iparkodtam vázolni a 25. kötet elején (Prohászka pályája).

Ebből a szempontból kár, hogy a följegyzésekben néhány érzékeny *hézag* van. Nemhogy napok és hónapok hiányoznak; hisz Prohászka nem rendszeres naplót „vezetett”; nagyobb lelkipásztori vagy irodalmi elfoglaltság esetén szemmel láthatóan ritkábban kerültek elő a jegyzetek. Ilyen hézag van 1898–1911 között; nincs semmi valószínűség arra, hogy ez kitöltődjék. A másik hézag 1916–1918 között van; itt nincs kizárva, hogy az ez időközt felölelő „füzet” lappang. Tudnivaló ugyanis, hogy Prohászka az ő határtalan igénytelenségében és takarékoságában – mellyel azonban másoknak takarékoskodott – nem költött papírra; nagyobb műveit és cikkeit általában elhasznált levélpapirosoknak, beadványoknak stb. hátlapjára írta; naplójegyzeteit is másoktól elhagyott, félig elhasznált füzetekbe írta; ha ezekből kifogyott, akármilyen kezeügyére eső ívpapírt hajtogatott össze. Későbbi lelkigyakorlati elmélkedéseit mindig ilyenekre írta, külön is tartotta, gonddal őrizte, és szemmel láthatólag később is sokat olvasta. Azért ezekből több is maradt meg; ellenben a rendes napló-följegyzésekből nem egy elkallódhatott, hisz az itt közöltek akárhányát szintén úgy kellett kiásni a hagyatékból.

Egy másik nagy értéke ezeknek a följegyzéseknek, hogy közvetlen közelből bemutatják Prohászkaiban a misztikust, akit Horváth Sándor kitűnő tanulmánya oly biztos fogással emelt ki a közzétett művekből. Hogy Prohászkanak egész lelke és minden törekvése mennyire Isten-szolgálatra volt beállítva, hogy minden emberi megnyilatkozást és természeti jelenséget mennyire a hit szemével nézett, hogy tüzes és amellet mérheterlenül gyöngéd lelke mily bensőséggel, közvetlenséggel, intenzitással és egyre növekvő kizárólagossággal Istenben és a hittitkokban, kivált Jézus legszentebb Szívében, Szűz Máriában és az Oltáriszentségben élt, azt a naplónak úgyszólván minden lapja lángbetűkkel vési az olvasónak lelkébe. Tartalmuknak jó része nem is más, mint egy teljesen a természetfölötti világba merült lángoló és finom, gazdag és erőteljes léleknek Istennel és a mennyei udvarral folytatott magánbeszélgetése: Soliloquia.

Ha a naplók középszakában, főként 1911–1922 között e világ ügyei és emberei is gyakrabban bekopogtatnak e lelki magányba és ott néha tüzetesebben is szóhoz jutnak, azért mindig a hitnek felső világítása hull rájuk, és annak az apostolnak buzgósága és szeretete özönlí körül, aki mérhetetlenül komolyan veszi a földadatát: óvni, terjeszteni, erősíteni, mélyíteni az Isten országát az emberek között. És ezt nem szabad szem elől téveszteni, ha meg akarjuk találni a helyes nézőpontot a személyekre és eseményekre vonatkozó megjegyzések kellő megítéléséhez: nem kritizálás hajlama vagy éppenséggel emberszólás, avagy érdekességhajhászás sugallja azokat, hanem az a Krisztus-szerető és -szenvető apostoli lélek, mely egy hitetlen vagy ellaposodott nemzedék közepett a tulajdon szíve-vérére át kínálódja és megoldásra vajúdj a Isten országának korszerű nagy problémáit. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ezekben az éppenséggel nem nyilvánosságra írt följegyzésekben Prohászka leírja lelke legrejtettebb mozdulásait és indulásait, titáni szellemének vívódásait és felelet-kereséseit, a lelki embernek legtitkosabb problémáit és kínjait. S Prohászkanak egészen evangéliumi arányokban egyenes és együgyű lelke nem ismer hátsó gondolatokat, szépítgetést, takargatást, vagy bármit abból, amit a mi elpogányosodott társas együttlétünk „kettős könyvvitele” kitalált. Ha ezt szem elől nem tévesztjük, ezekből a lapokból Prohászka nagy lelki tisztasága, gyermekded hite, egyháziassága, páratlan bensősége új fényben ragyog föl. Csak meg kell gondolni, akárhány nagy ember hogyan állna a világ előtt, ha fölnyílnának bensejük legtitkosabb kapui; Prohászka pedig azokat föltárta – miként Szent Ágoston, aki az egész világ színe előtt végezte nagy életgyónását. Az emberismerőnek nem nehéz megállapítani, hogy Prohászkanak nem igen volt – mit gyónnia.

Egy minden ízében misztikai léleknek közvetlen megnyilvánulásai ily terjedelemben és kiteljesedésben valószínűleg először jelennek meg irodalmunkban. Hogy az ezekhez a hangokhoz nem szokott magyar olvasó meg ne ütközzék ennek a misztikai nyelvnek sokszor merészségén, színességén és tüzen, elég egy akármilyen misztikai szöveggyűjteményt elővenni, amilyen pl. P. Denifle-é vagy O. Karrer-é, és meggyőződünk, hogy ez a világegyház nagy misztikusainak rendes nyelve; és örülni fogunk, hogy abban a fölséges kórusban nem néma többé a „vox hungarica” sem. Azt szinte fölösleges kiemelni, hogy Prohászka misztikája egészen orthodox és messziről elkerüli minden mélyebb misztikának fenyegető szirtjét, a pantheizmust; ettől őt megóvj nemcsak szolid teológiája, hanem már magában az a tény is, hogy az ő misztikája ritka koncentrációval az Oltáriszentségre van irányozva (lásd főként az 1922 óta tett följegyzéseket és az ugyanabban az időben készült posztumusz munkát, az Élet kenyerét az ÖM 24. kötetében).

Épp ezek az élet közvetlen melegét sugárzó és egy nagy egyéniség és nagy író teljes varázsában égő imádságszerű megnyilvánulások, valamint a lelkigyakorlatok döbbenetes elszántságot lehelő elmélkedései teszik a Soliloquia-t páratlan *lelkiolvasmánnyá*, melynek hatását mindenki megérzi, aki csak félig is készséges lélekkel fog hozzájuk. E tekintetben messze meghaladják Alban Stolz híres lelki naplóit, melyeknek hatását nem nehéz észrevenni a fiatalabbkori Prohászka följegyzéseiben.

Még egy szót ennek a kiadásnak *szövegéről*: Az olvasó itt kapja mindazt, ami Prohászka naplószerű följegyzéseiben irodalmi értékű és kinyomtatható; kivéve azokat a megjegyzéseket, melyeket a történeti távlat hiánya miatt minden efféle kiadásban el szokás és el kell hagyni. Minthogy továbbá a följegyzések nem készültek közvetlenül nyomda alá, nem lehetett mindent egyszerűen úgy leközzölni, amint a kéziratok adták. Olykor a kézirat nehezen olvasható és csaknem mindig rövidítésektől hemzseg; akárhányszor minden kiegészítéssel dacoló odavetett szók szakítják meg a folytonos előadást. Az utóbbiakat természetesen el kellett hagynom, az előbbieken elkerülhetetlen volt néhány olyan konjektúra, melyek nélkül idegen kéziratot kiadni úgysem lehet. Azonban nyomatékosan hangsúlyoznom kell, hogy Prohászka fogalmazásait törekedtem adni teljes hűséggel; az én szöveg-alakító

tevékenységem csak a bizonytalan és sokszor hiányos interpunkcióra és helyes olvasásra szorítkozott; sem itt, sem egyebütt az egész kiadás folyamán nem engedtem meg magamnak a legceskélyebb stílus- vagy nyelvbeli retusírozást sem. Csak magát Prohászkát akartam adni.

Hogy tehát itt az olvasó olyan szövegeket kap, melyek nem voltak közlésre szánva, melyek átdolgozva nincsenek, hanem a hangulat és ihlet közvetlen megnyilatkozásai – ez a tény a Soliloquia-nak külön irodalmi értéket ad, és alkalmas arra, hogy új világot vessen Prohászka írói jellegére.

24. kötet: Soliloquia II. Élet kenyere

1924. február 6-án Prohászka azt írja Naplójába: „Valamit írjunk az eucharisziáról? Ah, újat, mint fogalmat alig, hanem mint szívből fakadó meglátást ... valami oly karikára tárgult két naiv szemmel való nézését az égő csipkebokornak s a locsogó s lökésekben áradó forrásnak, a mélységeknek ... valami új lendületet, új vágatást, ahogy az Inn-folyó vágat Passau fölött. Hát tegnap úgy az eszembe szökött, hogy ilyesmit lehet tenni, hiszen jobb szeretem az Urat most, mint a 90-es és a százados években” (ÖM 24,198.). Azonban már 1921 óta sűrűn találkozunk a Soliloquia-ban följegyzésekkel, melyeknek fölfogása és hangja rokon az Élet kenyere-nek szellemével. Sőt éppen a Soliloquia tanú rá, hogy Prohászka már ifjú korától kezdve az Oltáriszentségnek – szabad azt mondani – intimusa volt, és mint püspök is kezdetől végig az egyházmegyéje első adorátorának tisztében érezte magát igazán helyén.

Ettől az időtől kezdve külön följegyzéseket tett, melyeket 1925 óta rendszeresen kezdett kidolgozni; de jöllehet 1926-ban egyszer úgy nyilatkozott, hogy még csak néhány hónapra van szüksége, mégis csak 16 (átlag 4–8 oldalas) fejezet készült el teljesen, valószínűleg a szándékolt egésznek nem több, mint harmada. A többé-kevésbé előkészületjellegű följegyzések közül a formáltabbak – az ilyen stádiumban levő kéziratoknál magától értetődő kiegészítésekkel (amelyek azonban itt sem érintik sehol a stílust) – kerültek ide. Minthogy a hagyaték semmiféle fogódzó pontot nem nyújtott az egésznek tervére vonatkozólag, az elrendezés és a címadások is a kiadóra hárultak. Ilyenformán érezhető lesz itt-ott a szerző utolsó kezejegyének hiánya; de hát ez elkerülhetetlen volt, ha ezt a ritka kincset egyáltalán napfényre akartam hozni.

Mikor kiadásra került az ÖM 15. kötete, mindössze négy kisebb darab volt kéznél (melyek itt újra le vannak nyomtatva, természetesen az egészbe beleillesztve); a többi csak a hagyaték tüzetes földolgozása során került elő. Ezzel a magyar irodalom és általában a lelkiéleti világirodalom ritka értékkel gyarapodott. Prohászka újat akar mondani arról a fölséges titokról, mely századok óta annyi kiváló lelket inspirált. És ezt csakugyan fölséges módon megtette. Ami az Élet kenyere-ben Prohászka kezéből készen került ki, és amit a Soliloquia-ban 1920 óta (lásd ÖM 24,55) találunk, arról el merem mondani: így még nem írtak az Oltáriszentségről. Mintha a teremtnak és a kinyilatkoztatásnak valamennyi hangja megszólalna tanúságot tenni a legédesebb nagy titokról, mintha az örök Szentháromság összes természeti és természetfölötti művei följajánlanák színeiket és formáikat az eucharisziás Krisztus-arc megrajzolására – *insurget orbis terrarum*... Mintha Prohászka fenomenális kifejező tehetségének összes rostjai itt újra virágba borulnának – *sicut in diebus iuventutis*, mint a Diadalmas világnézet korában; de most már át meg átítatva egy emberkorra kiterjeszkedő misztikai imaélet mélységeivel és egy hosszú apostoli és férfiúi küzdelmekkel teljes élet tónusaival. Soha lendületesebben, színesebben, sodróbb ritmussal nem írt Prohászka. Ennek meg is felel a hatás. Aki csak félig is fogékony lélekkel átengedi magát ezeknek a rembrandti szintengereknek és beethoveni hangáramlásoknak, ha még annyira száraz lélek is, előbb-utóbb belémuzsikálják a mélységes *sensus eucharisticus*-t. Aki pedig a szentségi Krisztusnak régi hű szolgája, annak számára ez az új ének új áhítatok és nézések

fakasztója; megnyitja számára az eget s az oltárról Ábrahám-lajtorjája emelkedik oda, a hitnek és élő áhítatnak angyalai járnak rajta föl-alá és viszik magukkal a nézőt is az eucharisztia őshazájába.

Prohászka kispap kora óta csütörtökön éjjel felé tartotta szentségi óráját; az első péntek előtt pedig éjszaka – sokszor órákon keresztül (ezt életében kevesen sejtették; halála után a Soliloquia-ból bizonyos). S hogy édesanyja éppen egy ilyen éjjeli adorációja idején halt meg istenes halállal, nagy vigasztalással töltötte el lelkét. Meg vagyok győződve, hogy megszámlálhatatlan adorációs órájának ez a posztumus gyermeke, az Élet kenyere, sok istenes életindulásnak és halni-tudásnak lesz eszköze az isteni kegyelem kezében, az ő nagy vigasztalására és – dicsőségére.

25. kötet: Sion hegyén

Ennek a kötetnek az a rendeltetése, hogy foglalat és tornác legyen: foglalata annak a forrásnak, mely a magyar Sion hegyén fakadt nekünk Prohászkaiban, mely sűrített formában itt még egyszer föltárja összes értékeit; és tornác, nyitja annak a szellemi forrásnak, mely Prohászka műveiből buzog, hogy szükség és igény szerint könnyebben lehessen meríteni belőle.

Ezért mindenekelőtt végigvezet *Prohászka pályáján*, hogy megfelelő keretbe állítsa a műveket. Prohászka írásainak kulcsa ugyanis az egyénisége és élete. Meg kellett tehát mutatni, mi az az ember-éthosz, mely Prohászkaival megjelent köztünk; de ki kellett nyomozni azt is, hogy ez az éthosz, a prohászka ember-eszme az embersors mily változatain át bontotta ki teljes tartalmát. Meg kellett tehát kísérlni egy életrajzot, sőt ennél többet: szellem-rajzot és szellemi fejlődés-rajzot; bármennyire tisztában vagyok vele, hogy e feladat kielégítő megoldásának még nincs itt az ideje, mégis valamilyen kulcsot adni Prohászka műveihez, ill. élete művéhez jobbnak látszott, mint zárt ajtók elé állítani vagy álkulccsal való kísérletezésre bízni az olvasót. Forrásaim voltak a művek, elsősorban természetesen a naplók és személyes megélés. Hálás vagyok sok önzetlen segítségért; különösen a gyermekkorra vonatkozó adatokért a megboldogult püspök húgának, özv. Nagy Alfonz né úrnőnek.

A kötet második része olyan dolgozatokat tartalmaz, melyeket ugyan szerkesztői kényszerűségek sodortak ide, melyeket azonban a merő külsőséges együttlétnél mélyebb egységbe kapcsol a tartalmi s a formai rokonság. Ezek a dolgozatok ugyanis azon a területen mozognak, hol az Isten-szeretet és hazaszeretet, a katolikum és magyarság fölséges, termékeny egységbe folynak, hol Isten országának egy tartománya a legeszményibb akarásban mutatkozik be: mint *Szent István népe*. Valamennyit jellemzi a témának sajátos, prohászka kezelése: a szempontok és gondolatok eredetisége és mélysége, a lendület egyéni ereje, az új világokba emelő szemléletesség; valóban alkalmasak arra, hogy Prohászka megfelelően *reprezentálják*.

Végül a *betűrendes tartalom-mutató* arra van hivatva, hogy a gyakorlati használat számára közvetlenül hozzáférhetővé tegye azt a rengeteg gondolatkincset, mely a 25 kötetben föl van halmozva. Csak olyan vezérszók kerültek bele, melyek érdemlegesen vannak tárgyalva, legtöbbször egy-egy bekezdésben vagy lapokon keresztül; ezért az olvasónak a mutatóban megjelölt lapon túl is kell néznie. Prohászka gondolatvilágának gazdagsága és eredetisége egyrészt a vezérszavak megválasztásában elkerülhetetlen alanyiség, másrészt szolgáljon mentségül, ha ez a tartalom-mutató sem lesz jobb, mint társai: ha az olvasó akárhányszor megállapítja, hogy minden benne van, csak éppen az nem, amit keres. Aki azonban nem restell szinonim szavak alatt is keresni, aki hellyel-közzel az egyes kötetek tartalomjegyzékét is segítségül hívja s emellett kissé beletájékozódik Prohászka gondolatvilágába, annak mégis hasznára lehet, és legalább meg szolgálja azt a szenttamási igazolást: *Melius est eos sic esse, quam omnino non esse*.

S ezzel forma szerint is rákerült a zárókő Prohászka összegyűjtött munkáinak kiadására. Ami ezután még kiadásra vár, az a leveleken kívül a kéziratokból, stenogrammból, elmaradt kisebb alkalmi cikkekből és ismertetésekből összegyűjthető gondolatok. Mind ezek, mind a levelek azonban kénytelenek megvárni a kedvezőbb időt.

Nem kevés munka és áldozat hozta létre ezt a kiadást. Mérhetetlenül több van lefektetve magába a műbe: egy gazdag, jámbor, apostoli életnek szíve-vére és Istenért égő lelke. Adja a Szentlélek Úristen, hogy belőle minél több keljen életre azokban, akiknek szánva van, és az olvasók megkapjanak valamit abból a kegyelemből, mely a kiadónak hálás lelkére oly bőven áradt.